

MOUVEMENT COMMUNISTE A KOLEKTIVNĚ PROTI KAPITÁLU

**DĚLNICKÁ
AUTONOMIE
ÚTOČÍ
V ČINĚ**

DĚLNICKÁ AUTONOMIE ÚTOČÍ V ČÍNĚ

ANALÝZA STÁVKOVÉ VLNY,
KTERÁ SE PŘELILA TOVÁRNAMI
NA INDUSTRIÁLNÍM POBŘEŽÍ ČÍNY
V POLOVINĚ ROKU 2010

Autonomní dělnické boje v Číně 2010

napsaly skupiny Kolektivně proti kapitálu (KPK)
a Mouvement Communiste (MC)

v březnu 2011 vydalo KPK

www.protikapitalu.org

www.mouvement-communiste.com

VĚNOVÁNÍ

Rádi bychom tuto brožurku i naši společnou politickou práci, do níž sám tak mnoho přispěl, věnovali našemu soudruhovi Danielovi „Billovi“ Bénardovi (1942–2010) – a vzdali mu tak hold. Tvrdošíjného bojovníka, který po mnoho let bojoval proti stalinismu a za dělnickou autonomii, porazila koncem dubna 2010 rakovina.

Budeš vždy s námi, „Bille“.

Tento text vychází ve třech jazycích, v angličtině, češtině a francouzštině, a není to proto, že bychom byli tak výkonní překladatelé. Je to proto, že je výsledkem společné práce soudruhů z Kolektivně proti kapitálu, Mouvement Communiste a dalších. Doufáme, že tento první krok směrem ke společné politické aktivitě bude potvrzen a posílen procesem další spolupráce, která bude směřovat k unifikaci a centralizaci komunistů a komunistek.

OBSAH

Úvod.....	6
Chronologie	
První kolo.....	7
Druhé kolo.....	10
Stávková nákaza	
Foxconn.....	16
Bojovat, nebo ne?.....	19
Čínský dělník – to zní hrdě	
Dopady krize.....	20
Mzdy.....	21
Vnitrozemská migrace v Číně.....	23
Nedostatek dělníků?.....	25
Růst mezd by mohl pomoci upravit čínskou ekonomiku.....	25
Proč je demografie významná aneb redukce rezervní armády.....	26
Druhá generace.....	28
Čína – největší automobilová továrna a trh na světě.....	30
Třídní boj v Číně	
Všude stávky.....	31
Organizační pokusy.....	32
Na Tchien-an-men se nezapomíná.....	32
„Masové incidenty“.....	35
Právní změny.....	36
Jaké to byly stávky?	
Organizace stávek.....	37
Revoluce: dělnická autonomie plus internet.....	39
Požadavky stávkujících.....	40
Stávky proti zahraničním firmám.....	42
Cena stávek.....	43
Co bude dál?	
Produktivita.....	44
Výroba jde na západ.....	45
Čínská ekonomika: od absolutní k relativní nadhodnotě.....	46
Oficiální odbory vracejí úder.....	47
Komunistická strana.....	49
Dnes.....	50
Další krok.....	51
Závěr.....	52
Apendixy	
Bibliografie.....	54
Administrativní rozdělení Číny.....	56
Továrny Hondy v Číně.....	58

ÚVOD

Po dvoutýdenní stávce v moderní továrně dodávající v Číně díly pro automobilku Honda si na jaře 2010 vybojovalo 1 900 dělníků masivní platový růst. Jde pravděpodobně o první vítěznu a ofenzivní stávku proti velké mezinárodní firmě, k níž v současnosti v Číně došlo.

Pracující stávku zahájili na protest proti nízkým mzdám a drsným pracovním podmínkám. Automobilku stála stávka na největším automobilovém trhu světa tisíce nevyrobených vozů. Stávka začala 17. května 2010 v továrně Nanhai Honda ve Foshanu¹ (jihovýchodní Čína) nedaleko města Guangzhou, která vyrábí automatické i ruční převodovky a části motorů pro všechny čtyři montážní závody, které Honda v Číně má.² A výrobu ve všech čtyřech tak zablokovala.

Po tomto boji následovala vlna stávek v dalších automobilových továrnách napojených na Hondu a Toyotu, ale také v elektroprůmyslu, ve výrobě plastů a pivovarech, a to jak v konečných závodech, tak u dodavatelů. Znovu se ukázalo, že když už se dá odpor pracujících do pohybu, může se stát rychle dělnickou ofenzívou.

Naše chronologie událostí je tak detailní proto, aby co nejmíc přiblížila realitu stávkové „nákazy“, která se v létě 2010 přehnal přes čínský pobřežní průmyslový pás a která zaskočila stát i šéfy.

Text zahrnuje následující oddíly:

- detailní chronologie rozdělená do dvou částí;
- rozšíření stávek do dalších továren;
- životní podmínky dělníků v Číně;
- přiblížení automobilového průmyslu v Číně;
- letmý pohled na historii třídního boje v Číně od roku 1949;
- analýza stávky v Hondě;
- k čemu došlo od léta 2010;
- pokus o závěr;
- appendixy.

¹ Čína je administrativně rozdělena na provincie (a autonomní oblasti), prefektury, kraje, okrsky, města a vesnice. Složitost systému správního rozčlenění je daná tím, že se v něm prolínají staré, historické prvky, jako provincie, s novými, jako jsou městské okrsky, které začínají vytlačovat staré kraje. Označení město (Shi) zahrnuje několik kategorií: přímo, centrálně spravovaná města (na úrovni provincie) jako Peking či Šanghaj, město na úrovni prefektury (kromě města samotného k němu patří i okolní oblast) a městská část (obvod) administrativní jednotky. Foshan je jednou z 21 měst na úrovni prefektur v provincii Guangdong, Nanhai je jeden z pěti městských okrsků prefektury Foshan.

² Viz seznam závodů Hondy v appendixu.

CHRONOLOGIE

První kolo

Honda Nanhai

Pondělí 17. května 2010

Začíná stávka v továrně na převodovky *Honda Nanhai* ve Foshanu.

„Nezapomeňte si zítra vzít všichni deštníky,“ píše se ve vzkazu na dělnic-kém chatu na internetu. „Nenechte se oklamat a nechodte do kantýny nebo na haly, zítra si půjdeme sednout před hlavní bránu Hondy a budeme čekat na novináře.“

„17. května jsme zahájili stávku stisknutím nouzového tlačítka na hale AT1,“ uvádí Tan Zhiqing, jeden ze stávkových vůdců ve Foshanu. Týden nato byl vyhozen z práce kvůli tomu, že vedl stávku a že se podle firmy dopustil sabotáže. „Hala AT2 udělala to samé. Potom se nás dvacet vydalo do dalších částí továrny přesvědčit lidi, aby se k nám připojili.“

„Viděli jsme stovku z nich přicházet na naše oddělení, mysleli jsme si ale, že si jen udělali přestávku, aby nás navštívili,“ uvádí ke shromáždění uvnitř továrny další z dělníků z provincie Hunan. „Ukázalo se ale, že nám přišli říct o stávce.“ Další den se však stávkující vracejí do práce.³

Pátek 21. května 2010

Dělníci v Nanhai znovu vstupují do stávky. Požadují zvýšení mezd z 1 500 jüanů na 2 000 až 2 500 jüanů (po přepočtu zhruba z 4 050 Kč na 5 400 až 6 750 Kč)⁴, což je obvyklá dělnická mzda v čínských montážních továrnách Hondy.

„Pro nás čínské zaměstnance jsou mzdy velmi nízké. Zato japonský personál vydělává 300 dolarů za den a jejich prací je přitom nás jen zaučovat,“ říká stávkující dělník přezdívaný Ma. „Maskujeme se, protože podnik nás minule natáčel a fotil,“ dodává na vysvětlenou.

Pondělí 24. května 2010

Honda zastavuje některé pracovní operace v montážním závodě v Guangzhou. Výroba stojí od pondělní noční směny v továrně v Zengchengu (východně od Guangzhou), která vyrábí sedan Accord, i v závodě v Huangpu (jihovýchodně od Guangzhou).

³ Jedním z nejlepších svědectví o tom, jak byla stávka organizována, je článek, který vyšel v týdeníku *China News Weekly* 2. června 2010. Anglický překlad je dostupný na webu China Labour News Translations: http://www.cntranslations.org/file_download/115

⁴ Přepočten podle směnného kurzu na podzim 2010: 1 jüan=2,7 Kč

Středa 26. května 2010

V továrně ve Wuhanu, která dává dohromady například model Civic, stojí výroba od středeční noční směny. Mluvčí Hondy říká, že se ve Foshanu, kde je převodovkárna, pokouší zprostředkovat řešení konfliktu úředník místní vlády.

Čtvrtek 27. května 2010

Výroba stojí ve všech čtyřech závodech Hondy v Číně.

Úterý 1. června 2010

Kolem 200 odborových funkcionářů se střetává s dělníky, kteří v pondělí odmítli ukončit stávkou. Funkcionáři stávkující vytlačují z továrny, nikdo ale není vážně zraněn. „Říkali, že propustí každého, kdo se odmítne vrátit do práce, a takhle donutili vrátit se ostatní... Když mě vyhodí, budu si možná muset hledat jinou práci,“ říká jeden ze stávkujících. S cílem obnovit výrobu poslaly odborové funkcionáře do továrny podle agentury Xinhua místní vládní úřady. Konfrontace u továrny trvají až do návratu dělníků do ubytoven.

Do továrny přijíždí Zeng Qinghong, člen Národního lidového shromáždění a viceprezident společnosti Guangzhou Automobile Group, joint-venture partnera Hondy, aby jménem společnosti vyjednával s dělníky.

„Jestli jste Číňané, v žádném případě to nepodepisujte, jeden za všechny, všichni za jednoho,“ vyzývá své kolegy jeden ze stávkujících dělníků Hondy v reakci na oběžník, v němž se mají dělníci zavázat k ukončení stávek.

V souvislosti s obavami vlády z eskalace situace dostávají místní média příkaz přestat o událostech informovat. Jeden čínský novinář, který velkou část posledního týdne táboří před branami továrny, říká: „Vláda nám odteď zakázala o stávce psát.“

Zpravodajství místních médií totiž předtím na internetu podnítilo podpurné reakce v internetových diskusích a objevila se rozhořčená a podpurná hudební videa se záběry protestů zaměstnanců Hondy.

Středa 2. června 2010

Většina z 1 900 dělníků se podle Hondy vrací do práce poté, co dostali návrh na zvýšení mezd o 24 procent. Podle těch, kteří s návrhem nesouhlasí, je další stávka na obzoru, pokud management nesplní jejich požadavky na zvýšení měsíčních mezd o 800 jüanů (2 160 Kč), potom od roku 2011 každoroční zvyšování mezd o 15 procent, požadavek na změnu v mechanismu zvyšování platů a na znovupřijetí všech dělníků propuštěných kvůli účasti na stávce.

Kolem 200 rozzlobených zaměstnanců vychází ráno ven z továrny, aby řekli reportérům o tom, jak je den předtím napadli odboroví funkcionáři. Někteří dělníci připouští, že se vrátili do práce částečně kvůli obavám ze ztráty

zaměstnání. Supervizoři kontrolují přítomnost na pracovištích každých 30 minut. Každý, kdo není na místě, má absenci.

Dělníci z Hondy také tvrdí, že část z pracujících, kteří se v pondělí odpoledne dočasně vrátili do práce, začala v úterý opět stávkovat. Uvádí také, že v pondělí propukly střety mezi dělníky a lidmi pracujícími pro místní vládu, kteří se snažili zaměstnance přimět k ukončení stávky a návratu do práce.

„Slyšel jsem, že přibližně 100 dělníků z první směny bylo včera odpoledne donuceno vrátit se do práce. Vyrobili asi sto jednotek, když se ale dozvěděli, že zvýšení mezd je příliš malé, začali zase stávkovat,“ říká 19letý dělník. Dodavatelský závod prý začal vyrábět naplno znovu ve středu, část pracujících však souhlasí s návratem jen do pátku, kdy očekávají odpověď firmy na seznam dosud nesplněných požadavků.

Čtvrtek 3. červen 2010

Po šestihodinovém nočním vyjednávání uzavírají dělníci s firmou dohodu. „V zásadě uspokojuje obě strany,“ říká zástupce pracujících, který se účastnil vyjednávání od tří do půl desáté ráno. „Znamená to, že nebudeme stávkovat, minimálně v nejbližší době.“

Honda Motor oznamuje, že v pátek obnoví výrobu ve svých čtyřech montážních závodech, ale výhled na příští týden zůstává přesto nejistý, protože někteří dělníci z dodavatelské firmy plný návrat do práce stále neodsouhlasili.

„Pokud nedostaneme uspokojivou odpověď, vstoupíme zcela jistě znovu do stávky,“ uvádí dělník Li z dodavatelské továrny. „Problémem Hondy je, že továrna na převodovky je zcela v zahraničním vlastnictví,“ píše analytik Guotai Junan Securities. „Pokud by šlo o joint-venture, čínská strana by intervenovala mnohem dříve a věci by nezašly tak daleko, jako jsou dnes.“

Pátek 4. června 2010

Dělníci se setkávají s manažery, aby jednali o tom, jak se vyhnout stávkám v budoucnu. Hrozí opětovným vstoupením do stávky, jestliže vedení továrny jejich požadavky odmítne.

Do čtyř montážních závodů Hondy v Číně proudí poprvé po více než týdnu zase převodovky a Honda v nich tak obnovuje výrobu. Podle firmy se budou auta vyrábět i v sobotu, výhled na příští týden zůstává ale pořád nejistý: část dělníků se stále odmítá vrátit do práce naplno. Vyhrožují, že pokud nebudou uspokojeny jejich požadavky na vyšší platy a odborové zastoupení, vstoupí zase do stávky (resp. připomínají, že jejich požadavky měly být splněny do včerejšího dne).

Honda nakonec podle slov jednoho z dělníků souhlasí, že kromě zvýšení měsíčních mezd o 366 jüanů (988 Kč), které slíbila již před týdnem, zvedne měsíční mzdy řadovým dělníkům o dalších 134 jüanů (362 Kč). Další dělník mluví rovnou o vítězství a shrnuje, že zaměstnanci si vybojovali zvýšení

mezd o 34 procent, stejně jako navýšení bonusů a další ústupky ze strany firmy. Základní plat se tak zvyšuje na víc než 2 000 jüanů (5 400 korun) měsíčně, což je výrazně víc, než kolik činí minimální mzda v regionu.

To znamená, že po třech týdnech stávky dostávají řadoví dělníci celkově přidáno 500 jüanů (1 350 Kč). Původně požadovali měsíčně navíc 800 jüanů (2 160 Kč). Bonusy se budou vyplácet dvakrát za rok, jednou před svátkem Národního dne a podruhé na konci roku, říká zástupce Hondy listu South China Morning Post. Není ale jasné, zda firma přijme zpět dělníky propuštěné kvůli stávce.

Odpoledne dělníci na montáži zastavují na 20 minut linku. Když ale management hrozí, že vyjednávání odvolá, vracejí se do práce. Dělnickým zástupcům radí prominentní akademik Chang Kai, ředitel Ústavu pracovních vztahů na univerzitě Renmin v Pekingu.

Druhé kolo

Foshan Fengfu Autoparts

Pondělí 7. června 2010

„Dříve nebo později dojde k výbuchu dalších dělnických konfliktů,“ uvádí Chang Kai z pekingské univerzity. Část dělníků z Hondy rozhoduje, že to bude spíš dříve.

Pár dní po urovnání první stávky zastavují práci dělníci v další továrně ve Foshanu, ve *Foshan Fengfu Autoparts* v Chanchengu⁵ v provincii Guangdong. Ta je joint-venture podnikem mezi společnostmi Yutaka Giken, vlastněnou ze 70 procent Hondou, a jednou tchajwanskou firmou. Továrna vyrábí tlumiče a další součásti pro firmu Guangqi Honda, což je 50-50 joint-venture mezi Hondou a Guangzhou Automobile.

Stávka začíná ráno v 6.50, když se asi 20 dělníků před branami továrny o rozloze 12 tisíc metrů čtverečních v Chanchengu pokouší shromáždit své spolupracovníky. V poledne souhlasí se zahájením stávky už přes 215 zaměstnanců, do noci již stávkuje 250. Továrna zaměstnává 489 pracujících, 300 z nich pracuje přímo na linkách.

A důvod dělnické akce? Dvaadvacetiletý dělník z provincie Hunan říká, že nebylo fér, že si zaměstnanci museli vzít během stávky v Honda Autoparts volno a teď si ho musejí v neplacených přesčasech nahrazovat. „Od soboty musíme dělat přesčas, a to bez náhrady,“ poznamenává. „Pracuju v dopolední směně, která začíná v 7.30 a končí v 16.30, teď se ale ode mě chce, abych pracoval zadarmo ještě dalších osm hodin navíc.“

⁵ Chancheng jedním z pěti obvodů Foshanu.

Dál říká, že průměrná mzda v továrně je zhruba 1 300 jüanů (3 510 Kč) a že by se měla zvýšit. Dělníci rovněž žádají výměnu předsedy odborů, protože je součástí podnikového managementu.

„Dělníci ve Foshan Honda Autoparts před stávkou vydělávali kolem 1 500 jüanů (4 050 Kč), zatímco my nemáme ani to,“ shrnuje a nezastírá, že jej i jeho kolegy inspiroval boj v Hondě: „Pokud by jejich stávka nebyla úspěšná, naši dělníci by asi nebyli tak jednotní, jako jsme teď.“

Honda Locks

Středa 9. června 2010

V noci stávka ve *Foshan Fengfu Autoparts* končí. Firma slíbila do deseti dnů navrhnout plán na úpravu mezd (podle některých informací nakonec platy zvedla o 366 jüanů), proplatit dělníkům pětidenní volno, které jim nařídila kvůli stávce v Honda Autoparts, prodloužit všem dělníkům, jimž vyprší smlouva, pracovní kontrakt o další rok, a zavázala se rovněž, že kvůli stávce žádného svého zaměstnance nepropustí. Podle místního úředníka zprostředkoval dohodu mezi dělníky a firmou tým asi dvaceti představitelů místní samosprávy, odborářů a dalších.

V 11.00 hodin dopoledne naopak začala stávka v továrně *Honda Locks* v Xiaolanu, severozápadní periférii města Zhonshan v provincii Guangdong. Honda Locks je joint-venture mezi japonskou firmou a čínskou společností napojenou na místní administrativu, dodává zamykací systémy, madla ke dveřím a senzory a zaměstnává 1 400 dělníků, polovina z toho jsou ženy. Průměrná mzda za dvaatřicetihodinový pracovní týden v továrně činila 930 jüanů a neexistoval mechanismus na zvyšování platů. Stávka vypukla na protest proti chování bezpečnostní služby, která dělníky napadala při podezření, že plánují protesty, a šikanovala, například kvůli špatně připnutým jmenovkám. Dělníci chtěli zvýšení mezd o 89 procent (o více než 800 jüanů) a lépe proplácené přesčasy.

Čtvrtek 10. června 2010

Manažeři vyzývají megafonem stávkující v Honda Locks, aby akceptovali zvýšení měsíčních mezd o 100 jüanů (270 Kč), zatímco desítky policistů monitorují shromáždění.

Honda v televizi anoncuje výměnu dělníků s tím, že najala personální agentury, aby jí našly nové pracovníky. U bran továrny se objevují mladí muži a ženy, kteří hledají práci. Říkají, že zaslechli řeči o volných místech nebo dokonce potkali podnikové manažery procházející nedalekým nákupním centrem a shánějící nové zaměstnance.

Dělníci lezou na plot továrny a skandují: „Budeme souhlasit s 200? Ne! 300? Ne! A co 400? Ne...“ Dvaatřicetiletá dělnice z Hunanu říká: „Chceme dostat přidáno stejně jako pracující v Nanhai Honda. Ani o halíř míň.“

Pátek 11. června 2010

Většina z dělníků, kteří ráno přijíždí do továrny, aby pokračovali ve stávce, je šokovaná přístupem manažerů ve stylu „Berte, nebo nechte být“.

Na bráně továrny se objevuje velké oznámení, že dny od středy do soboty, tedy když byla továrna zavřena kvůli předchozí stávce, podnik zaplatí jako normální odpracované dny. Management také nabízí dvojnásobnou mzdu za práci v neděli, pondělí a úterý. Firma se tak snaží dohnat výpadek. Všude po Xiaolanu visí náborové reklamy do zaměstnání v Honda Locks a před továrnou je plakát nabízející měsíční mzdu kolem dvou tisíc jüanů (5 400 Kč). „Tolik si dnes nevydělalí dokonce ani dělníci na linkách, kteří mají po 10 letech práce záda pryč,“ poznamenává třiatřicetiletý dělník z Guizhou. „Kdyby skutečně nabízeli dva tisíce jüanů, neměli bychom v první řadě důvod stávkovat.“

Honda sděluje, že spor je vyřešený, dělníci s tím ale nesouhlasí. Situace je na začátku čtyřdenního čínského svátku stále nepřehledná. Nejméně 500 dělníků pochoduje před továrnu a demonstruje před branami s tím, že nabídka 100 jüanů (270 Kč) je „urážkou“. Shromažďuje se tam hlasitý, ale nenásilný dav a dává se na krátký pochod předtím, než se rozpustí ve velké mase, která zaplňuje dvouproudou silnici před závodem. Tam naráží na černě oděné policajty v helmách, ochranných maskách a s malými kulatými štíty určenými pro nepokoje. Dělníci ale nevypadají, že by se nechali zastrašit. Policisté dopoledne odpochoďují pryč a nechávají dělníky blokovat silnici do malého průmyslového parku. Pracující se rozejdou asi hodinu po odchodu policie a dál stávkují.

Po obědě se před továrnou objevuje jen asi 50 stávkujících. Manažeři rozšiřují nový oběžník vyzývající k návratu do práce. Když se vrátí, bude prý vše zapomenuto. Leták už ale neobsahuje novou nabídku ohledně mezd. Nezdá se, že by se dělníci do práce vraceli.

Jeden dělník říká, že nově vybraná závodní rada s nikým nevyjednává, protože přijít na schůzku s managementem a zástupci úřadů může být pro všechny dělnické zástupce prostě fyzicky nebezpečné.

Obnovuje se výroba ve dvou továrnách, která ve středu a čtvrtek kvůli stávce ve Foshan Fengfu Autoparts stála.

Sobota 12. června 2010

Asi 500 zaměstnanců se v sobotu ráno shromažďuje před továrnou v domnění, že management přijde s novou nabídkou. „Manažeři a supervizoři spustili v prázdných halách stroje,“ říkají stávkující. „Těch pár manažerů rozjelo stroje na vlastní triko a předstírají, že se zase vyrábí. Je to fakt sranda,“ říká jeden dělník.

Manažerům se stovky stávkujících ani nedaří přesvědčit, aby si přišly promluvit o mzdovém konfliktu do areálu továrny. „Pokud bychom souhlasili,

jednoduše nás tam zamknou," říká Sun Tinghu, jeden ze stovek pracujících shromážděných před Honda Lock.

Odpoledne dělníci oznamují, že jim kolem druhé volali vedoucí jejich oddělení s tím, že jim management přidá mimořádný bonus 100 jüanů (270 Kč) měsíčně a současně je vyzývá, aby se vrátili do práce. „Stávka pokračuje," říká ale dvaadvacetiletá dělnice z Guangxi. „Ani náhodou, kvůli tomuhle se do práce nevrátíme. Máme kamarády, kteří dělají v jiných továrnách v oblasti města Xiaolan. Jakmile jejich šéfové slyšeli o naší stávce, dostali dělníci okamžitě přidáno 300 jüanů.“

Situace v továrně v Zhongshanu je zdánlivě klidná, stávkující ale mluví o tom, že v „zákulisí" jsou zastrašováni, jsou monitorováni jejich mobilní hovory a debaty na internetových chatech a pořád se vede náborová kampaň, kterou firma shání nové zaměstnance, aby stávkující nahradili. Policie sleduje novináře před továrnou a natáčí si, jak dělníci na konci dne opouští závod. Mnozí z nich vypadají nervózně, a když míří ke svým motorkám na parkovišti, sledují opatrně, koutkem oka policisty.

Neděle 13. června 2010

Zbývající stávkující pořádají v neděli ráno před továrnou malou manifestaci, pak se ale vracejí domů a nepokoušejí se zablokovat závod, když se znovu rozjždí normální výroba. „Nechceme být příliš extrémní, protože jinak nás místní vláda nechá zavřít," vysvětluje jeden ze stávkujících při rozhovoru v nedalekém nákupním centru.

Většina dělníků souhlasí s dočasným příměřím s managementem a ohlašuje návrat do práce. Neznamená to ale, že by přijali to, co vedení o víkendu prezentuje jako poslední nabídku, a sice zvýšení základních mezd a benefitů o 20 procent. Zaměstnanci říkají, že dávají firmě čas, aby do pátku přišla s lepším návrhem. Většina pracujících ale stále ještě stojí venku před továrnou a odmítá jít dovnitř. Zhruba hodinu před zahájením dopolední směny v 8.00 je před branami asi stovka dělníků. Další dají na nepřetržité přesvědčování manažerů a vracejí se do továrny, odmítají ale pracovat.

U tovární brány se objevuje hodně dělníků, po chvíli ale mizí, když je jasné, že firma nezvýší mzdy na více než 100 jüanů (270 Kč), což už předtím pracující odmítli jako nedostatečné.

Pondělí 14. června 2010

Přes sto dělníků se v pondělí ráno shromažďuje před závodem, tiše a sklesle pozoruje, jak branami proudí nově přijatí pracovníci a bývalí stávkující. Tovární manažer odpočítává hlasem licitátora minuty zbývající do začátku dopolední směny a vyzývá stávkující k návratu do práce. „Pokud okamžitě nastoupíte k práci, nedáme vaše místa novým dělníkům.“

Někteří zaměstnanci, kteří se po vyhrůžkách propuštěním vrátili do práce, se zapojují do krátkých zastavení pracovního procesu, pracují pomalu nebo

dokonce podnikají sabotáže. „Co vím, tak do práce se znovu nezapojilo víc jak sto lidí,“ říká jedna dělnice a zdůrazňuje, že celá pracovní síla továrny čítá ve třech směnách 1 400 pracujících. Dělníci, kteří ustoupili a vrátili se do práce včera, jsou podle ní ve vyšších platových třídách.

Asi 300 metrů od hlavní tovární brány jsou od včerejška desítky policistů v uniformách i v civilu. Kolem deseti policejních aut uzavírá ulici neprodyšně z obou stran. Někteří členové dělnického továrního výboru, který si na začátku stávky ve středu zvolili samotní pracující, aby je zastupoval, se skrývají, protože mají strach z odvetných opatření. Ostatní se vrátili do práce a usilují dál o příznivější výsledky.

Úterý 15. června 2010

Zdá se, že je po stávce. Dělníci teď požadují zvýšení základních mezd na 1350 jüanů (3645 Kč), netrvají na zvýšení na 1 600 jüanů (4320 Kč), které žádali původně. Další den bude továrna zavřena kvůli státnímu svátku.

Kromě Honda Locks i Nihon Plast a Wuhan Auto Parts Alliance

Čtvrtek 17. června 2010

Odpoledne začíná stávka u dalšího dodavatele Hondy, v továrně *Nihon Plast* ve městě Zhongshan.⁶

Stávka vypuká také v továrně *Wuhan Auto Parts Alliance* ve Wuhanu, hlavním městě provincie Hubei, kde přestává kolem jedné hodiny pracovat asi 240 svářečů, požadují zvýšení mezd a benefitů celkem zhruba o 800 jüanů (2 160 Kč) měsíčně. Požadují zvýšení měsíční základní mzdy o 300 jüanů (810 Kč), zvýšení příspěvků na bydlení z 300 na 500 jüanů (z 810 na 1350 Kč) na měsíc a navýšení příplatků za noční směny ze sedmi na 15 jüanů za směnu. Bez splnění požadavků se odmítají vrátit do práce. Továrna Wuhan Auto Parts Alliance patří firmě vlastněné z 20,6 procenta Hondou a dodává volanty a další plastové součásti montážním závodům Hondy a Nissanu.⁷

V *Honda Lock* v Zhongshanu se dál táhnou jednání mezi dělníky a managementem. Pracující slibují znovuzahájení stávky, jestliže manažeři nevylepší svou současnou nabídku na zvýšení mezd a benefitů o 20 procent.

Pátek 18. června 2010

V Zhongshanu nabízí management *Honda Lock* po šestihodinovém vyjednávání pozdě v noci dělníkům zvýšení mezd o 200 jüanů (540 Kč) a 80 jüanů (216 Kč) na příplatcích. Původně nabízeli manažeři zvýšení platů o 100 jüanů (270 Kč) a dalších 100 na bonusech, většina dělníků ale nabídku odmítla jako příliš nízkou.

⁶ Zhongshan je město na úrovni prefektury v provincii Guangdong jižně od Foshanu a severně od Macau.

⁷ O tom, jak stávka ve *Wuhan Auto Parts Alliance* dopadla, se nepodařilo dohledat žádné informace.

Dělníci v Honda Lock se zdají být připravení mzdový návrh přijmout. „Už jsme z toho všeho napětí unavení,“ říká mladá žena, která vchází spolu se stovkami dalších do továrny. „Chceme se prostě vrátit do práce a počkat, co se bude dít.“

Během pátku se opět začíná vyrábět, zatímco se dál vyjednává, k normálu se výroba vrací v sobotu.

V pátek končí po dvou dnech těž stávka v *Nihon Plast* v Zhongshanu. Firma dělníkům nabídla růst mzdy o něco víc než 20 procent a dodatečné příspěvky, například na bydlení a dopravu.

Atsumitec Auto Parts

Pondělí 12. července 2010

Před čtvrtou hodinou odpolední ochromuje stávka výrobu v jedné z dalších dodavatelských továren společnosti Honda Motor Co. Dělníci ve firmě *Atsumitec Auto Parts* v Nanhai, která vyrábí páky pro automatické převodovky, zastavují práci poté, co management oznámil změny v pracovních směnách, které by snížily přesčasy a zvýšily místo toho pracovní zatížení, a selhaly pokusy o jednání s managementem.

Stávkující po firmě požadují zvýšení měsíčních mezd na 1 540 jüanů (asi 4 158 Kč) z 900 jüanů (zhruba 2 430 Kč). Celkových 205 pracujících si volí osm zástupců pro vyjednávání s vedením, mezi stávkujícími jsou dělníci z linky i vedoucí oddělení.

Úterý 13. července 2010

Firma odmítá stávkujícím vydat obědy, což je naštve ještě víc.

Středa 14. července 2010

Vedení závodu hrozí propuštěním 90 dělníků z linek, jestliže se nevrátí do práce.

Čtvrtek 15. července 2010

Obě strany si poprvé sedají za vyjednávací stůl, ale bez výsledku. Dělníci mimo jiné požadují, aby se jim japonský management omluvil za své chování po zahájení stávky, a chtějí od něj též závazek, že v příštích dvou letech nikoho nepropustí.

Pátek 16. července 2010

V pátek ráno se kolem areálu továrny pohybuje zhruba polovina ze dvou stovek dělníků. Před závodem parkují tři policejní auta, která zpovzdálí monitorují zaměstnance, ke konfliktům ale nedochází. „Nemáme jinou volbu než stávkovat,“ říká jeden mistr z linky. „Jinak by letělo 90 dělníků, a to by bylo fakt špatný.“

Ve dvě odpoledne začíná jednání managementu a šestnácti zástupců stávkujících, po dvaceti minutách ale končí, aniž by dosáhlo závěru, říká

jeden z dělníků, který se ho účastnil. Zhruba v šest večer zveřejňuje vedení soubor řešení, dělníci však říkají, že v něm obsažený návrh na zvýšení mezd neodpovídá jejich očekávání. Stávka pokračuje.

Sobota 17. července 2010

Stávkující dělníky dohání k zuřivosti, že si firma kvůli obnovení výroby najala téměř stovku nových pracovníků, říká zástupce zaměstnanců.

Pondělí 19. července 2010

Přes 50 stávkujících dělníků se ráno vrací na svá místa ve výrobní hale, dál ale odmítají pracovat. Ostatní stávkující se také účastní okupace haly a brání v práci nově najatým zaměstnancům.

Úterý 20. července 2010

Stávkující vydávají dopoledne prohlášení podepsané 150 z 200 zaměstnanců Atsumitec Auto Parts, v němž požadují, aby management propustil několik zaměstnanců administrativy, a souhlasí se zvýšením mezd o 500 jüanů (1 350 Kč). Krátce nato vydává veřejné prohlášení i management a oznamuje v něm propuštění některých stávkujících.

STÁVKOVÁ NÁKAZA

„Moji zaměstnanci mi ukázali zprávy v novinách, kde se psalo o stávkách, a začali mi říkat, sice s úsměvem, ale stále znovu a znovu, že chtějí také přidat,“ říká Angel Lee, prodejní manažer z Shenzhenu pro hongkongské firmy. „Možná je to zatím jen hra, bojím se ale, že brzy předloží oficiální žádost.“

Tang Jie, vyšší manažer téže společnosti, uvádí, že o víc peněz si už dokonce řekla i dívka, která mu hlídá dítě.

Stávky začaly postupně v oblasti Perlové řeky, poté se rozšířily do dalších čínských regionů.

Foxconn

Během stávky v Hondě se mluvilo i o Foxconnu. Celkem 13 dělníků tam spáchalo sebevraždu, z toho 10 v hlavní továrně firmy ve čtvrti Longhua v Shenzenu na jihu Číny. Jde pravděpodobně o největší továrnu světa – ve svém areálu zaměstnává 300 až 450 tisíc lidí. Foxconn tam vyrábí malá elektronická zařízení jako například iPhony nebo herní konzole PlayStation. Firma Foxconn s celkem 800 tisíci pracujícími je v Číně největším zaměstnavatelem a od roku 2003 je každoročně největším exportérem v zemi.

Do městské pokladny odvádí podnik podle oficiálních zpráv na daních ročně přes 10 miliard jüanů (27 miliard Kč). Jak společnost zdůrazňuje,

Neúplný přehled stávek, k nimž v Číně došlo na jaře a v létě 2010

Datum začátku	Datum ukončení	Lokalita	Firma	Majitel podle země původu	Předmět výroby	Požadavky stávkujících	Počet	Poznámky
30.5.	30.5.	Šanghaj	Sharp Corp.	Japonsko	bílá technika	neznáme	neznáme	
31.5.	2.6.	Peking	?	SK/Čína	dily pro Hyundai	mzdy	1000	V
3.6.	10.6.	Xi'an	Brother Sewing Machine	Japonsko	šicí stroje	mzdy	900	FF
6.6.	7.6.	Shenzhen	Meilu electronic	Taiwan	dily pro mobily	přesčasý, mzdy	1000/7000	V*
7.6.	9.6.	Chancheng	Foshan Fengfu Autoparts	Japonsko	výfukové systémy pro jeden joint-venture podnik Hondy v Číně	proti přesčasům, zvýšení mezd	250/460	**
8.6.	neznáme	Šanghaj	KOK International	Taiwan	neznáme	neznáme	neznáme	*
9.6.	11.6.	Šanghaj	TPO Displays	Taiwan	LCD obrazovky pro mobily a GPS navigace	odstavné	600/2000	FF
11.6.	11.6.	Šanghaj	Chimei Innolux	neznáme	LCD panely	pracovní podmínky	neznáme	FF
15.6.	neznáme	Tianjin	Tianjin Star Light Rubber and Plastic	Čína	plastové dily pro Toyotu	mzdy	600/800	
16.6.	18.6.	Zhongshan	Nihon plast	Japonsko	volanty pro Hondu a Nissan	mzdy a benefity	400/600	
16.6.	neznáme	Wuhan	Auto Parts Alliance	Čína	karosérie, dily pro Hondu	mzdy a benefity	250	
17.6.	19.6.	Tianjin	Toyota Gosei Co	Japonsko	madla, air bagy, zařízení pro přístrojové desky Toyoty	mzdy	neznáme	V*
19.6.	25.6.	Guangzhou (obvod Nansha)	Denso	Japonsko/Čína	vstříkovací zařízení pro Toyotu a Hondu	mzdy	300/1100	V**
23.6.	25.6.	Guangzhou	NHK-UNI Spring	Japonsko/Taiwan	pružiny k návěšům a stabilizátory pro Hondu, Nissan a Toyotu	neznáme	neznáme	
23.6.	26.6.	Zhongshan	Ingersoll Rand	USA	klimatizace	mzdy	neznáme	
24.6.	neznáme	Chongqing	Carlberg	Dánsko	pivovar	mzdy	500	
30.6.	3.7.	Tianjin	Mitsumi Electric Co. Ltd	Japonsko	elektronické komponenty a dily pro počítače	mzdy, zdraví	500/3300	V
12.7.	neznáme	Foshan (obvod Nanhai)	Atsumitec Auto Parts	Japonsko/Čína	Select levers pro automatické převodovky Hondy	mzdy	205	
neznáme	neznáme	Suzhou	Suzhou NSG Electronics	Japonsko	neznáme	mzdy, bezpečnost práce	neznáme	
neznáme	neznáme	Suzhou	Suzhou EUP Electrical	neznáme	neznáme	mzdy, důchody	neznáme	
neznáme	neznáme	Shenyang	KFC	USA	fast food	mzdy	2000	V
neznáme	dvoutýdenní stávka	neznáme	Pingmian Textile Group	Čína	textil	mzdy	mzdy	V

* střet s policií kolem továrny / ** vyjednávání se účastnilli funkcionáři Komunistické strany Číny / V – dělnici se domohli ústupků šéfů / N – nedomohli

její výrobní haly jsou moderní, čisté a světlé. Její zařízení pro relaxaci zaměstnanců jsou „prvotřídní“, aspoň to říkal generální ředitel Gou hrdě novinářům, když jim ukazoval bazén o rozloze olympijského závodiště.

Dělníky ale deptá monotónní, únavná práce na montážní lince doprovázená nepřetržitými přesčasů a nočními směnami.

Zaměstnanci museli podepsat (později zrušený) závazek, že nespáchají sebevraždu, kolem ubytoven byly nataženy bezpečnostní sítě, aby zabránily sebevražedným skokům.

Dělníci na základní úrovni vydělávali před započítáním přesčasů a bonusů měsíčně jen o něco málo nad minimální mzdu v provincii, která činila 900 jüanů (2 430 Kč). V současnosti Foxconn předělává strukturu odměňování ve své hlavní továrně na jihu Číny natolik, že to může zamíchat se skladbou nákladů světové elektronické produkce. Po zvýšení mezd o 30 procent z 1. července 2010 chce firma dělníkům, kteří dosáhnou určitého výkonnostního standardu, přidávat od 1. října 2010 navíc dalších 66 procent.

„Zprvė, zvýšení mezd dá našim pracovníkům více volna,“ uvedl mluvčí Foxconnu s odkazem na to, že dělníci nebudou muset dělat tolik přesčasů. „Zadruhé, tak výrazné zvýšení mezd přiláká kvalifikovanější zaměstnance.“ Zvýšení základní mzdy dělníků z montážních linek v Shenzhenu víc než zdvojnásobí a dostane ji tak na úroveň, které předtím mohli dosáhnout jen prací ve dvanáctihodinových směnách šest dní v týdnu.

Foxconn uvedl, že zavedl tříměsíční zkušební dobu s cílem zabránit fluktuaci. Spolu se zvyšováním mezd to má změnit Foxconn ze zaměstnavatele založeného na vyvíjení vysokého tlaku vůči zaměstnancům s nízkou loajalitou, na firmu, která bude pro dělníky atraktivnější.

Ve skutečnosti se ale objevuje jen málo známek toho, že by militaristické řízení Foxconnu polevilo. „Pracujeme teď deset hodin denně, o něco míň než dřív, ale tlak na co nejrychlejší tempo práce je stále stejný,“ uvedl jeden z dělníků z výrobních linek, který v továrně pracuje dva roky. Za účelem řešení „ubytovacích problémů“ Foxconn 25. června 2010 oznámil outsourcing svých 153 ubytoven, v nichž žije polovina jeho zaměstnanců v Shenzhenu, na dvě čínské realitní firmy.

Společnost oznámila, že se vzdává svého „kolejně-kampusového“ ubytovacího systému v Shenzhenu. Toto rozhodnutí je pro Foxconn zásadním obratem. Před pěti lety tam totiž otevřel obrovský kampus s mnohapatrovými ubytovny, restauracemi, bankami a relaxačními zařízeními.

Foxconn také sdělil, že připravuje přesunutí části výroby ze Shenzhenu do severní a střední Číny. Společnost Apple, největší zákazník Foxconnu, je oproti dřívějšku už totiž mnohem ochotnější spolupracovat s továrnami, které jsou dál od dlouholetého centra působení firmy v Číně.

Většina z oslovených dělníků by přesun výroby přivítala, zvláště pokud by to znamenalo, že budou pracovat blíž k domovu. „Jsem ze Zhejiangu,“ vysvětluje pětadvacetiletý vysokoškolák Zhang, „a nyní v Sichuanu nenajdu uplatnění. Preferoval bych návrat domů a dostat práci tam. Ekonomika v Zhejiangu už na tom dneska není tak špatně.“

Manažer, který ve Foxconnu pracuje už skoro deset let, vysvětluje: „Pro většinu z mladých dělníků na linkách tady má jen malý význam, že jsou ve velkém městě, jako je Shenzhen. Nemůžou si totiž vydělat dost na to, aby z toho, co město nabízí, něco měli. Pro ně se tady život v zásadě neliší od života ve vnitrozemí.“

Hodně kvalifikovaných dělníků chce ale na druhou stranu zůstat v Shenzhenu a těší se na otevření konkurenčních elektronických továren, jako je Huawei, které jsou doslova přes silnici od Foxconnu.

„Hodně mých kolegů se už do Huawei přesunulo,“ říká Zhang. „Peníze a podmínky jsou tam zhruba stejné. I tam je velký tlak na pracovní tempo, možná dokonce ještě větší. Chtějí ale před ostatními získat náskok a vydělat si víc peněz, proto je pro ně Shenzhen pořád to nejlepší místo.“

Sérií navyšování mezd Foxconn základní plat dělníků z linek v Shenzhenu zdvojnásobil. Konečné a největší zvýšení začalo platit od 1. října 2010, čímž se základní měsíční mzda dostala na dva tisíce jüanů (5 400 Kč). Zatímco tedy v Shenzhenu zvyšuje mzdy, přesunuje Foxconn současně významnou část produkce do vnitrozemí do nových a modernizovaných továren v Henanu, Sichuanu atd., kde jsou mzdy stále ještě výrazně menší. Podle manažerů se pracovní síla v Shenzhenu zmenší nakonec asi až na 100 tisíc lidí, což budou hlavně manažeři, technici a vývojáři spíš než dělníci na linkách.

Bojovat, nebo ne?

„Proč dělníci odpověděli v těchto dvou továrnách tak zásadně odlišným způsobem na stejný problém?“ zeptal se v China Labour Bulletinu Geoffrey Crothall. „Mladí dělníci migranti v Hondě i Foxconnu čelí stejným problémům – nízké mzdy, špatné pracovní podmínky a výhled na dřinu až do konce života,“ uvedl devatenáctiletý dělník z Hondy, „nikdy jsem ale nepomýšlel na to, že bych se uchýlil k tak stupidnímu způsobu řešení problémů, jako je sebevražda. To mají dělníci za zvýšení mezd obětovat své životy?“

„Na rozdíl od Foxconnu nám naši šéfové na oddělení ani japonští manažeři nikdy hrubě nenadávali,“ říká dělník ze slévárny v Honda Auto Parts. „Kritizují nás, jen když uděláme vážnou chybu. Slyšel jsem, že dělníci ve Foxconnu se nesmí v práci mezi sebou bavit a že mohou dostat pokutu za jakoukoli chybu. To se nám nikdy nestalo, Honda takový systém trestů nemá.“ „Do velkých společností, jako je Honda nebo Foxconn, učitelé doporučují jen dobré

studenty,“ vysvětluje dělník ze slévárny s tím, že on i všichni jeho kolegové jsou spolužáci z technické školy, kde patřili mezi nejlepší, a dodává, že „v Hondě však panuje víc svobody, než mají dělníci ve Foxconnu“.

Jedním z nejvýznamnějších rozdílů obou továren je jejich velikost. Zatímco dodavatelská továrna Hondy ve Foshanu zaměstnává kolem dvou tisíc lidí, ve Foxconnu v Shenzhenu je podle dostupných zpráv 300 až 450 tisíc zaměstnanců. Je jasné, že je jednodušší organizovat několik tisíc dělníků než několik set tisíc. Většina stávek na pevnině nezahrnovala víc než tři tisíce pracujících v továrně.

Není to ale jen velikost závodu Foxconnu v Shenzhenu, co hatí kolektivní odpověď na dělnické nesnáze. Foxconn dělníkům aktivně brání ve vzájemné sociální interakci a snaží se, aby se po celou dvanáctihodinovou směnu soustředili jen na práci a nic než práci. Jediná osoba, s níž se mohou v továrních halách dělníci bavit, je supervizor, a takový „rozhovor“ má vždycky podobu jednosměrného monologu. Management navíc v současnosti podněcuje dělníky, aby jeden na druhého donášeli a udávali ty, kdo se chovají neobvykle nebo vykazují sebevražedné tendence. „Taiwanské firmy, jako je Foxconn, stále ještě uplatňují polomilitarizované řízení, které se v 50. a 60. letech naučily od Japonců,“ vysvětluje analytik.

Atmosféra v Hondě je oproti tomu otevřenější. Mnoho z pracujících bylo do továrny naverbováno ze stejných odborných škol, žijí mimo továrnu a po práci mají čas na odpočinek a vzájemný společenský život.

Díky příspěvku Hondy na bydlení ve výši 300 jüanů (810 Kč) se můžou mladí dělníci po skončení praxe odstěhovat z podnikových ubytoven, kde sdílí pokoj o deseti metrech čtverečních přeplněný patrovými pryčnami čtyři až šest lidí. To dělníkům pomáhá se navzájem poznat a udržovat mezi sebou silné vazby a to jim také pomohlo při organizaci stávky.

Například jeden dělník ze slévárny a další dva jeho kolegové ve věku kolem jednadvaceti let si společně v sedmém patře staré budovy bez výtahu na předměstí Songgang pronajímají byt o rozloze sto metrů čtverečních s třemi ložnicemi. Je to jen 50 metrů od dělnické ubytovny Hondy, což je starý hostel postavený na začátku 80. let. Na cestu do továrny, která je v průmyslové zóně 20 kilometrů odsud, si berou kyvadlový autobus, aby ušetřili na dopravě.

ČÍNSKÝ DĚLNÍK – TO ZNÍ HRDĚ

Dopady krize

V roce 1981 činil podíl dělníků s řádnou pracovní smlouvou ve státem vlastněných podnicích 42 procent z celkové průmyslové pracovní síly

a do veškeré průmyslové produkce přispívaly tyto podniky 75 procenty. Pracovní podmínky těchto dělníků ztělesňovaly vše, co mělo být na „socialismu“ lepší: sociální zabezpečení od kolébky do hrobu, zajištění práce až do důchodu, levné bydlení, celoživotní zdravotnické a důchodové benefity a garantované vyšší mzdy. Prudký propad jejich pozice v reorganizované čínské ekonomice ilustruje čím dál častější nevyplácení mezd, stagnace mzdových tarifů a přetrvávající vysoká nezaměstnanosti v období nepřerušovaného hospodářského růstu.

Čínští dělníci si kolektivně utáhli opasky v roce 2008, kdy počáteční šok světové finanční krize donutil hodně továren zastavit výrobu (a poslat domů desítky milionů pracovních migrantů) a mnoho dalších snižovat mzdy. Masivní ekonomické stimuly státu však vlily ekonomice do žil nový život. Obrovské investice do dosud opomíjených měst ve vnitrozemí vytvořily pro migranty pracovní místa mnohem blíž k jejich domovům a současně omezily příliv variabilního kapitálu do exportně zaměřených továren na pobřeží. Nadnárodní i čínští vývozci na to reagovali přesunem výroby a svých dodavatelů do vnitrozemských regionů, kde jsou nižší mzdy nebo najímáním studentů a migrantů ze vzdálených oblastí prostřednictvím školních nebo vládních agentur.

Mzdy

Mzdy rostou v Číně bez přestávky už několik desetiletí. Poradenská společnost Economist Intelligence Unit odhaduje, že hodinové pracovní náklady (mzdy a benefity) se v roce 2009 dostaly v průměru na 1,93 dolaru (v roce 2003 přitom činily jen 77 centů, v roce 1995 35 centů). Výzkumník Čínské akademie sociálních věd Cai Fang v červnu 2010 uvedl, že mzdy pracovních migrantů se v roce 2008 zvýšily o 19 procent a o rok později o 16 procent.

Meziroční růst v %	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Prům. mzda v průmyslu	12	13	14	13	13	15	16	16	12
Produktivita práce	12	10	15	10	8	9	10	10	7
Jednotkové prac. náklady	3	4	0	2	3	4	5	5	4

Zdroj: CEIC UBS (odhady)

Mezi rokem 2001, kdy Čína vstoupila do World Trade Organization (WTO, Světová obchodní organizace), a rokem 2008 se podle posledních dostupných čísel zvýšily průměrné mzdy v průmyslu na pevnině o 148 procent na více než 24 tisíc jüanů za rok (64 800 Kč). Podle dat společnosti CEIC se ale ve stejném období zvýšil celkový export o 436 procent. Pokud se na čísla podíváme z jiného úhlu, můžeme potom říci, že mzdy v průmyslu klesly

z 3,65 procenta hodnoty vývozu v roce 1990 na 1,4 procenta v roce 2000 a dál na 0,81 procenta v roce 2008.

Aby přilákalo dostatek pracovních migrantů, zvýšilo město Guangzhou zákonem stanovenou minimální mzdu na 1 100 jüanů (2 970 Kč) měsíčně.

Pod tlakem přílivu stávkové vlny zvýšila v červenci minimální mzdu i mnohá další města: Shenzhen na 1 100 jüanů (2 970 Kč), Peking na 960 jüanů (2 592 Kč), Changsha na 850 jüanů (2 295 Kč) a Xi'an na 760 jüanů (2 052 Kč).

Loni ohlásilo zvýšení minimálních mezd třináct provincií a regionů, což je nejvíc za poslední dva roky. Provincie jako Anhui, Henan a Guizhou minimální mzdy nezvyšovaly od října 2007. První růst minimálních mzdových tarifů v roce 2010 oznámila loni v únoru provincie Jiangsu, a to o 13 procent. Také v tomto případě to byl první nárůst od roku 2007.

Další města už minimální mzdy zvýšila od července 2010 zhruba o 20 procent. To je sice dost, ale na druhou stranu byly v roce 2009 minimální mzdy v celé zemi zmrazeny, včetně například Shenzhenu. V letech 2004-2008 se minimální mzda v Shenzhenu v průměru zvyšovala každý rok o 13 procent.

Průměrné zvýšení mezd se v roce 2010 v celé Číně pohybovalo kolem 15 procent. Čísel o vývoji mezd v Číně je notoricky málo.

Základní mzda, která tvoří jen kolem poloviny platu, se zvýší o 30 procent. Zvýšení nákladů na práci jednoho dělníka se proto bude spíše pohybovat mezi 15 až 20 procenty, spíš než o 30 procent. Dvouciferné zvyšování mezd přitom není v Číně neobvyklé – mzdy v průmyslu se v letech 2004–2008 zvyšovaly v průměru ročně o 14,5 procenta a o 13 procent v předchozích pěti letech. Nominální hrubý domácí produkt Číny v období 2004–2009 ročně rostl v průměru o 16 procent a o 12 procent v pěti letech předtím.

Ministerstvo práce loni oznámilo, že v příštích pěti letech očekává zdvojnásobení dělnických příjmů, což znamená roční růst v průměru o 15 procent.

	Průměrný růst v letech 2000-2004 v %	Průměrný růst v letech 2004-2009 v %
Minimální mzda v Shenzhenu	2,5	10
Průměrná mzda v Shenzhenu	8,5	8,5
Průměrná mzda pracovních migrantů	7,5	12,5

Zdroj: CEIC UBS (odhady)

	Průměrný růst v letech 2000-2004 v %	Průměrný růst v letech 2004-2009 v %
Průměrná mzda v průmyslu	12,5	14,5
Průměrná mzda ve státních podnicích	15	16,5
Běžný hrubý domácí produkt	12,5	15,5

Zdroj: CEIC UBS (odhady)

Tan a Xiao Lang, propuštění lídři stávky z továrny Hondy v Nanhai, upozorňují na praxi firem obcházet minimální mzdy. Podle jejich soudu jim to umožňuje továrenský zaškolovací systém. Například v továrně na převodovky Hondy jim prochází najednou až třetina zaměstnanců, kteří ale kvůli tomu pobírají o pětinu nižší mzdu, než je ve městě Foshan její minimální úroveň pro kvalifikované dělníky (což je v tomto případě měsíčně 920 jüanů, 1 564 Kč).

Školící systém vznikl, aby uspokojil poptávku po kvalifikovaných dělnících v regionech s velkými zahraničními investicemi, které občas pociťovaly nedostatek vzdělávací infrastruktury. Školy žijí z podpory místních vlád, které je zřizují jako součást pobídkových balíčků lákajících velké zahraniční zaměstnavatele. V některých případech jsou vzdělávací instituce částečně financovány nadnárodními firmami, které zabezpečují nákladné vybavení, přísun materiálu a dokonce i učitele. To vše má zajistit, že školy budou vyrábět absolventy se specifickými dovednostmi, které je potom možné jednoduše začlenit do výrobních linek.

Školy se často stávají součástí výrobního procesu továren i skrze učňovské programy. Někteří studenti tráví poslední rok učení na půdě továrny, pracují na plný úvazek, mzdu ale dostávají jen jako praktikanti.

Vnitrozemská migrace v Číně

Pracovní migranti z venkova jsou pro moderní továrny napříč celou Čínou hlavním zdrojem pracovní síly. V Číně žije přibližně 1,3 miliardy lidí, z toho je necelá polovina ve městech, a to včetně migrantů. Přesná čísla o migrantech ale chybí, odhady se pohybují od 100 do 200 milionů lidí. V roce 2025 by v čínských městech mělo být podle oficiálních prognóz kolem 250 milionů migrantů.

Životní a pracovní podmínky dělníků z venkova jsou ve městech horší než u starého průmyslového proletariátu. Pobírají menší mzdy, často je navíc dožívají se zpožděním nebo vůbec. Navzdory tomu ale proud lidí z venkova do měst neslabne, protože pro mnoho z nich je to jediná šance na zajištění obživy. Hodně migrantů vazby s venkovem nepřetrhává a pravidelně se tam vrací.

Pohyb obyvatelstva po zemi není volný, podléhá restriktivním pravidlům známým jako „hukou“ systém. Jde o hlavní administrativní nástroj sociální kontroly a regulace migrace v čínské společnosti, který má kořeny ještě v císařské Číně. Každá osoba musí být v rámci tohoto systému registrována od narození u příslušného úřadu, kterým je nejčastěji policie. Jde o podobný systém, jako byla v Sovětském svazu tzv. „propiska“ nebo omezení pohybu obyvatelstva v Jihoafrické republice v době apartheidu.

Chce-li se někdo přestěhovat z jednoho místa na druhé, potřebuje svolení úřadů. Při pobytu v místě delším než tři dny mají migranti povinnost

se registrovat. Pokud chtějí zůstat déle než měsíc, musejí získat od úřadu přechodné povolení k pobytu.

Od poloviny 90. let se hukou systém mírně uvolnil, což pro dělníky z venkova znamená nově hlavně možnost si povolení k přechodnému pobytu ve městech koupit. Po roce 2008 navíc hodně měst začalo uplatňovat politiku, podle níž migrant získá místní hukou spolu s koupí bytu. Státní svolení se tak otevřeně přeměnilo ve zboží, z čehož profitují na prvním místě lokální politici spojení s byznysem. Nepřekvapuje, že tuto změnu veřejné politiky směrem k „rovným občanským právům“ a ke „svobodě vnitrozemské migrace“ silně podporují například developerské a realitní firmy.

Hodně migrantů ve městech ale stále registrováno není. Jako ti, co přestupují zákon, tak mohou být zadrženi, mohou dostat pokutu, mohou být posláni zpátky na venkov nebo dokonce do vězení. Mnoho měst, včetně například Pekingu, už ale tato pravidla nevynucuje tak striktně – v nejlepším případě se však jedná o zmírnění, nikoli o odstranění mnohokrát proklínaného represivního mechanismu systému hukou.

V posledním desetiletí se kontrola a odpovědnost za chod hukou systému přesunula od centrálních k místním úřadům, stát ale dál může zacházet s migranty jako s lidmi druhé kategorie. Má to i materiální důsledky. Obecně platí, že státní příspěvky na bydlení, zdravotnictví a vzdělání stejně jako na podporu v nezaměstnanosti mohou dostávat jen držitelé městského hukou povolení.⁸

Hukou systém umožňuje trvalý přísun levné a administrativně kontrolované pracovní síly do továren ve městech, pracovní síly, které jsou upřeny benefity určené pro městské obyvatelstvo, která je snadno vykořisťovatelná a kterou je v případě hospodářských potíží možné vykázat zpátky na venkov. Například na přelomu let 2008/2009, když došlo ke zpomalení výkonu čínské ekonomiky, ztratilo 27 milionů migrantských proletářů nejen práci, ale museli se vrátit zpátky do svých vesnic obdělávat malé záhumenky.

Reforma hukou systému z roku 2005 odstranila rozdělení hukou na městské a venkovské a nahradila je trvalým nebo přechodným povolením k pobytu. Pro mnoho původem venkovských obyvatel to ale ve skutečnosti znamenalo zhoršení situace. Zrušení „rolnického“ hukou pro hodně venkovanů žijících poblíž měst znamenalo ztrátu práva na užívání půdy. Tu pak získali místní úředníci a developoři. Materiálním dopadem těchto reformem tak bylo zintenzivnění proletarizace rolníků a rostoucí počet lidí bez půdy, práce a sociálního zabezpečení. Podle zveřejněných odhadů činil počet takto zasažených lidí v roce 2005 asi

⁸ Některá velká města se již pokusila hukou systém uvolnit. Například Chongqing, hlavní město jihozápadní oblasti, se rozhodlo dát do roku 2030 svým deseti milionům venkovských obyvatel status městských obyvatel. Hlavní podmínkou je pracovat ve městě aspoň čtyři roku po sobě a platit daně. (*China Daily*, 28 August 2010)

40 milionů. Vzдор rolníků proti tomuto procesu se stal v posledních třech letech na venkově zdrojem mnoha tvrdých bojů.

Až dosud byly základním předpokladem současné akumulace kapitálu v Číně nízké mzdy. Nová generace pracovních migrantů už však nechce žít jako jejich rodiče. Vyznají se v počítačích a informačních technologiích, umí používat internet, mají lepší vzdělání, mluví cizími jazyky a už nemají chuť strávit zbytek života mezi zdmi továren a ubytoven.

Nedostatek dělníků?

V zemi s víc než miliardou obyvatel může působit neuvěřitelně, že by začal vysychat zdroj pracovní síly. Tento trend už je ale možné nějaký čas pozorovat. Příčinou je hlavně stárnutí čínské populace a státní rodinná politika jednoho dítěte. Podle údajů investiční banky Merrill Lynch klesl v posledních deseti letech počet lidí ve věku od 20 do 39 let, z nichž pochází většina průmyslových dělníků, o 22 procent.

Oživení zámožské poptávky po čínském zboží způsobilo rostoucí nedostatek pracovních migrantů dostupných pro továrny na pobřeží. Nejde o nedostatek dělníků obecně (na venkově pořád zůstává ohromným problémem nezaměstnanost), země trpí nedostatkem dělníků mezi 15 a 30 lety, ochotných opustit své vesnice ve střední Číně a přestěhovat se do měst na pobřeží. Například jen v provincii Guangdong odhadovala na začátku roku 2010 místní vláda deficit pracovní síly na 900 tisíc dělníků.

Další příčinou je, kromě stárnutí populace, vládou podporovaný boom ve výstavbě infrastruktury. To dělníkům umožňuje zůstat ve vnitrozemí, odkud to často mají z tamních stavenišť blíž domů a z mezd jim díky nižším nákladům na bydlení a dopravu zůstává víc. Mnohé provincie se rozhodly vypořádat s nedostatkem dělníků, který se poprvé projevil v roce 2004, ale na přelomu roku 2008 a 2009 následkem propadu globální poptávky nakrátko zmizel, zvyšováním minimálních mezd.

Růst mezd by mohl pomoci upravit čínskou ekonomiku

Tlak na pracovním trhu souvisel v posledních letech hlavně s ekonomickým cyklem. Poptávka po práci se propadla po vypuknutí finanční krize, zvláště v exportně zaměřeném průmyslu kolem delty Perlové řeky, v následujícím období ale zase rostla. Na začátku roku 2009 byli migranti pobízeni, aby se vraceli do rodných provincií a hledali si práci tam. Vláda odstartovala programy zahrnující větší investice ve vnitrozemských regionech a školící programy pro pracovní migranty, aby jim práci doma pomohla najít.

Tyto iniciativy měly na první pohled úspěch. Přehled o pracovní migraci za rok 2010 ukazuje, že podíl migrantů ochotných se stěhovat za prací zpátky na východ klesl meziročně o šest procentních bodů. Vliv na to mají rostoucí životní náklady na východním pobřeží a lepší příležitosti doma. Výsledkem je pokles přisunu pracovních migrantů do pobřežních regionů.

V téže době vedlo výrazné oživení poptávky a nárůst zakázek (včetně těch ze zahraničí) k opětovnému růstu poptávky po pracovní síle, a to zase zvláště v deltě Perlové řeky. Rozdíl v očekávaném růstu mezd ze strany dělníků (14 procent) a růstem plánovaným zaměstnavateli (9 procent) byl zřejmý už na začátku roku 2010, místní vlády ale ohledně přizpůsobení minimálních mezd této situaci váhaly a pozdě na změnu poměru mezi nabídkou a poptávkou práce v ekonomickém cyklu zareagovaly i některé sektory ekonomiky.

Z krátkodobého hlediska by plošné zvýšení mezd o 15 až 20 procent znamenalo výraznější zvýšení reálných příjmů, než je růst produktivity práce. Pro některé sektory, včetně těch exportně orientovaných, to může znamenat pokles marží, a to zvláště v situaci, kdy globální poptávka není příliš silná. Vliv současného růstu mezd na marže bude hlavním inflačním faktorem.

Firmy se budou muset přizpůsobit. V některých možná dojde k poklesu zisků, které v posledních dvanácti měsících mírně rostly. Technologičtí analytiko- vé USB Edward Yen a Arthur Hsieh však také tvrdí, že růst mezd sníží fluktuaci a zvýší efektivitu práce, takže se negativní dopady alespoň částečně vyrovnají.

Pro ekonomiku jako celek ale mají rostoucí mzdy svou výhodu. Pomáhají celkově zvýšit příjmy domácností a tím i zvyšovat spotřebu, což je přesně v souladu s vládním cílem vyvážit domácí ekonomiku.

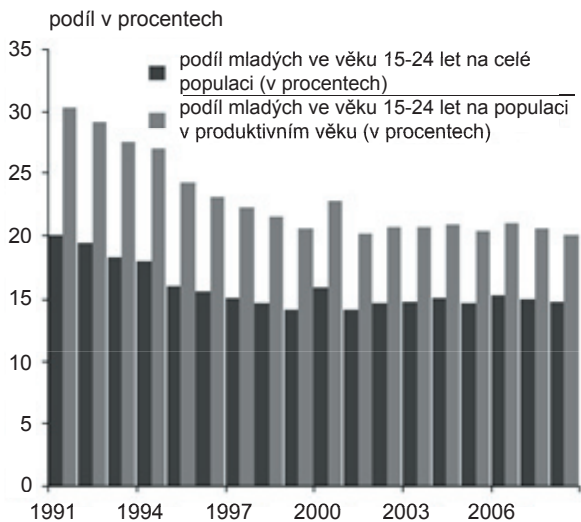
Z našeho úhlu pohledu je nerovnost na pracovním trhu dobrou zprávou pro nejhudší sektory pracující třídy, které se snaží zlepšit si životní podmínky.

Proč je demografie významná aneb redukce rezervní armády

Zpráva vydaná 26. června 2010 Čínskou plánovací komisí pro populaci odhaduje, že v roce 2009 bylo v zemi na 211 milionů pracovních migrantů a že v roce 2050 může jejich počet vzrůst na 350 milionů.

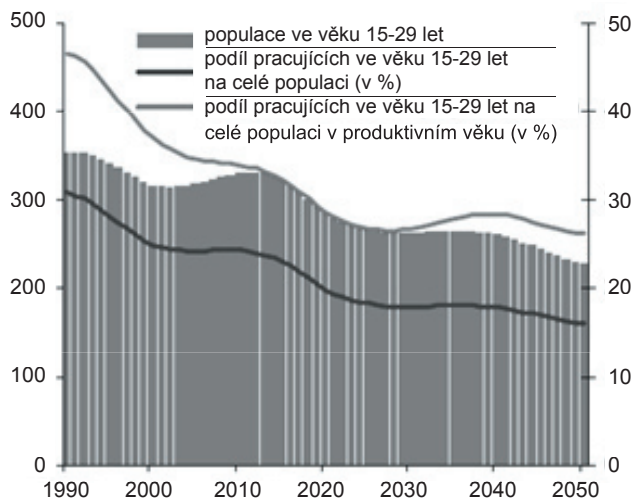
Na pokles počtu mladých dělníků jak v absolutních číslech, tak i pokud jde o jejich podíl na celé populaci, poukazují pro tento a následující roky také mnohé studie. (Čína už podobný pokles zažila v 90. letech, tehdy to ovšem nezpůsobilo nedostatek pracujících ani inflační tlaky. Tehdy bylo hlavní starostí státu zajistit dostatek míst pro rostoucí počet pracovní síly a současně se vyrovnat s propouštěním dělníků ze státních podniků nebo jejich zaměstnáním na částečné úvazky.)

Klesající počet mladých lidí

Zdroj: CEIC, UBS estimates

Klesající počet mladých pracujících (v milionech)

Zdroj: UNPD, Haver, UBS estimates

Populace lidí v produktivním věku dosáhne podle odhadů vrcholu v tomto desetiletí. Počet mladých dělníků (15-34 let) se dostane na maximum ještě dřív a následný pokles má být ještě rychlejší. S pokračujícím růstem ekonomiky se bude přebytek pracovní síly tenčit, a to i se započítáním lidí zapojených do zemědělství, kteří se můžou přesunout do ostatních odvětví. Strukturální demografický posun povede nevyhnutelně k strukturálním tlakům na zvyšování mezd, což bude zase střednědobě zvyšovat inflaci nebo posilovat měnu. Pokud se to stane, přestane být výroba levného zboží v Číně konkurenceschopná a může se dokonce přesunout do míst s levnější pracovní silou. Čína bude v takovém případě potřebovat „upgradeovat“ svou pracovní sílu natolik, aby mohla zajistit její uplatnění v sektorech s vyšší přidanou hodnotou.

Potenciální migranty odrazují od stěhování do velkých čínských měst na východním pobřeží také vysoké ceny bydlení bez příslibu adekvátní odměny. Nedostatek pracovních sil by se Číně řešil snadněji, pokud by uvolnila svou politiku vnitrozemské migrace. I když už ne tak silně jako v 90. letech, současný hukou systém dělníky diskriminuje pořád. Dostupnější bydlení by je do měst mohlo přilákat a zde má kořeny současná politika rozsáhlého budování dostupných nájemních bytů na okrajích velkých měst.

Rozdíly v regionálním rozvoji a příjmech jsou obrovské, což implikuje mnohovrstevnatý pracovní trh s nedokonalou mobilitou. Přebytek pracovní síly se již začal ztrácet v pobřežních regionech, kde je rozvinutější moderní městský sektor, a tahle tendence se bude rychle generalizovat.

Druhá generace

Podle Tana Zhiqinga, čtyřiaadvacetiletého dělníka z provincie Hunan a jednoho z vůdců stávkový, začali dělníci stávkovat, protože ze základní mzdy v Hondě se neuživí. „Musíme platit nájem, jíst a taky platit další účty.“ Tan byl spolu s dalším vůdcem stávkový 22. května 2010 propuštěný kvůli porušování vnitřních podnikových a smluvních pravidel. „Ted' jsem v Guangzhou. V továrně už nikdy nechci pracovat. Mám v plánu jet domů. Doufám, že vláda a firmy budou řadovým dělníkům věnovat víc pozornosti,“ říká.

Za stávkami se skrývala také rostoucí netrpělivost, kterou dělníci mají se státem podporovanými odbory. Demografické změny jim nakonec mohou dát do rukou silnější páky, než kdy měli jejich rodiče. Série stávek v provinciích Yunnan, Henan, Gansu, Shandong a Jianguo v několika po sobě následujících týdnech jako by potvrdzovala názor, že dělníci, zeměna nová generace pracovních migrantů, si svou vyjednávací moc čím dál více uvědomují.

Ohledně počtu stávek neexistují v Číně žádná přesná čísla, hodně konfliktů je krátkých a nejsou zaznamenány ve zprávách. Neoficiální údaje však

naznačují, že boj v Hondě reflektuje širší tendenci, v níž se může poměr sil naklánět ve prospěch dělníků.

Počet Číňanů ve věku od 15 do 24 let se pohybuje v posledních 20 letech mezi 200 až 225 miliony. Toto číslo se v příštích 12 letech sníží o třetinu, což dá mladým lidem proudícím do pracovního procesu větší vyjednávací sílu.

Nedostatek dělníků způsobuje, že pracovní migranti jsou nyní „vybíravější ohledně svých mezd, benefitů, sociálního statusu a pracovních podmínek“. Ve srovnání s Japonskem a USA, kde mají dělníci v autoprůmyslu většinou středoškolské nebo nižší vzdělání, mají zaměstnanci v Hondě kvalitní vzdělání například v podobě až dvouleté nástavby technického směru.

Zhruba 600 z 1 900 dělníků v dodavatelské továrně Hondy ve Foshanu jsou studenti, kteří na základě dohody mezi školou a podnikem pracují 6 až 18 měsíců v továrně na plný úvazek. Když začali řadoví zaměstnanci Hondy stávkovat, zkoušeli manažeři tyto studenty donutit podepsat, že nebudou „vést, organizovat nebo se účastnit“ jakékoli stávky. Studenti nakonec sice skutečně nestávkovali, boj svých starších kolegů ale podpořili a prohlášení podepsat odmítli.

Zatímco první generaci pracovních migrantů tvořili rolníci bez dobrého vzdělání, kteří byli zvyklí celý svůj život těžce pracovat na poli, nová generace už v mnoha případech žádnou půdu ani zkušenosti se zemědělstvím, na něž by mohla v případě nutnosti navázat, nemá. Když se první generace vydávala na cestu za prací, nevěděla o továrnách nic. Druhá generace je už na tom ale jinak. Někteří se již narodili ve městech, i když jsou oficiálně stále registrovaní jako rolníci, někteří usilují o získání městského občanství.

Žádný život mimo továrnu neznají a nemají, takže se s továrnou musejí utkat.

Studenti vycházející z univerzit už také čekají od života víc. Průzkum společnosti Mycos Corporation z června 2010 ukázal, že dokonce studenti vycházející z průměrných škol očekávají měsíční mzdu kolem dvou tisíc jüanů (5 400 Kč) – to je o 40 procent víc, než očekávali studenti opouštějící školy v roce 2009.

V závodu Honda Lock v Zhongshanu se většina dělníků vrátila na svá místa. Wei mezi nimi nebyl. „Po několikaleté práci jsem ušetřil jen pár tisíc jüanů. K čemu to je? Proč se vůbec snažit?“ ptá se. „Nemáme žádnou budoucnost, žádné plány, žádné odpovědi.“

ČÍNA - NEJVĚTŠÍ AUTOMOBILOVÁ TOVÁRNA A TRH SVĚTA

Stávka byla pro Hondu šokem, protože jen den předtím firma ohlásila, že chce v Číně kvůli rostoucí poptávce zvýšit výrobu. Prezident Hondy Takanobu Ito oznámil, že hlavní expanze automobilky bude spočívat ve zvýšení výrobní kapacity ve dvou joint-venture závodech v zemi (Guangqi Honda a Dongfeng Honda) do roku 2012 o 30 procent na 830 tisíc vozů a dodávek ročně. Honda, která začala v Číně se svými partnery v roce 1982 montáží motocyklů, má v zemi v současnosti 15 joint-venture podniků a dodavatelů a zaměstnává 24 tisíc dělníků. Stejně jako levná pracovní síla do Číny Hondu přilákal obrovský a rostoucí trh. Velkou pobídkou pro výrobu aut v Číně je clo na dovážená auta ve výši 25 procent. Rychleji než ostatní japonské automobilky začala Honda (se svým exportním modelem Jazz vyráběným v malém podniku v Guangdongu) auta vyráběná v Číně vyvážet do třetích zemí. Jen v dubnu 2010 Honda v Číně vyrobila 58 814 vozů, což byl meziroční nárůst o 28,7 procenta a měsíční rekord.

Podobný rozmach výroby bylo možné pozorovat také u ostatních automobilek: pět ze šesti japonských producentů aut v Číně překonalo v dubnu 2010 výrobní rekordy. Právě Japonsko bylo do roku 2009 největším výrobcem aut na světě, pak ho ale předběhla Čína. Ve fiskálním roce 2009, do posledního března 2010, vzrostly meziroční prodeje Toyoty v Číně o 34,6 procenta, automobilka tam tak prodala 759 tisíc vozů.

„Vlna motorizace v Číně neopadne ani v dohledné budoucnosti,“ uvedl šéf Hondy. Růst mezd a životní úrovně v Číně je navzdory dopadům na výrobní náklady pro mnoho japonských výrobců dobrou zprávou: podniky vyrábějící v Číně kvůli nízkým nákladům se rvou o možnost prodávat svá zboží na tamním trhu, přesunují tam své továrny, aby ještě více snížily náklady a vyšly tak vstříc místním zákazníkům. Pro fordistický model je stejně tak jako vysoká produktivita významný i vysoký růst mezd, který umožňuje samotným dělníkům z automobilek kupovat si jimi vyráběná auta. „Když si řadoví dělníci budou moci koupit vozy, které vyrábí, dosáhneme konečně udržitelného ekonomického rozvoje Číny, v němž bude k růstu přispívat vývoz i domácí poptávka,“ poznamenává Lee Chang-hee z International Labour Organization (ILO, Mezinárodní organizace práce). Guangqi Honda připravuje od roku 2011 výrobu nového modelu vytvořeného speciálně pro čínský trh.

„Japonské podniky potřebují zvýšit morálku a ujistit místní zaměstnance, že uvnitř firem mohou postupovat nahoru,“ uvedl Tatsuo Matsumoto, výzkumník z Japan Center for International Finance (Japonské centrum pro mezinárodní finance).

Automobilky jako Honda mají v Číně, zvláště ve srovnání s USA, pružnější organizaci operací na výrobní lince, protože jsou tam propustnější hranice mezi jednotlivými profesemi. Takové podmínky podle jednoho z manažerů Hondy umožňují firmě zvyšovat efektivitu tak, že vyráběná auta jsou stejně kvalitní nebo dokonce kvalitnější než vozy z Japonska. Kvalita modelu Honda Jazz je podle manažera „přinejmenším srovnatelná se stejnými auty zhotovovanými v Japonsku, pokud není v některých případech dokonce lepší“.

Stávka odhalila neočekávanou zranitelnost dodavatelského řetězce Hondy v Číně. Kvůli relativní absenci dělnických bojů tam totiž Honda využívá jen jedinou výrobu převodovek, kterou je továrna ve Foshanu. Ta uspokojuje asi 80 procent poptávky, zbytek pochází z Japonska. Jinak se Honda řídí pravidlem, mít pro každý díl nejméně dva dodavatele, a to zčásti kvůli tomu, aby se chránila před výpadky způsobenými dělnickým bojem.

„Obecně platí, že pracovní podmínky v montážních závodech automobilek jsou mnohem lepší, ať už mluvíme o mzdách nebo o zacházení,“ uvedl Wen Xiaoyi z Čínské ústavu pro pracovní vztahy v Pekingu. „Podmínky u dodavatelů jsou ale spíše horší. Důvodem je, že montážní závody vyžadují většinou kvalifikované dělníky s určitým specializovaným výcvikem. Výroba u dodavatelů už ale tak sofistikovaná není, dělníci mají proto nižší vzdělání a menší mzdy.“

Aby automobilky kvalifikované a motivované zaměstnance přilákaly, platí jim víc, než je v průmyslových podnicích průměr. Podle odborných odhadů IHS Global Insight činí hodinové náklady na dělníka 4,02 dolaru, což je zhruba o 60 procent nad celostátním průměrem v čínském průmyslu.

TŘÍDNÍ BOJ V ČÍNĚ

Všude stávky

Jestliže policie proti dělníkům v Hondě otevřeně nezasáhla, ještě to neznamena, že by pro všechny dělníky nastala v boji za mzdy a pracovní podmínky nová éra.

Ke statistikám se těžko dostat, čísla právníků a soudní zprávy však naznačují, že počet zaměstnaneckých konfliktů významně narostl, přičemž propuštění dělníci stále více žádají vyplacení příplatku za přesčasy.

Pokud bojují dělníci a dělnice proti kvazi otrokářským podmínkám nebo proti zahraničním společnostem, zvláště japonským, sklízí v mnoha případech minimálně na začátku konfliktů sympatie médií a dokonce i místních úřadů.

Přes 20 dělnic zadržela policie poté, co se pokusila rozbít dvoutýdenní stávkou v bývalé státní přádelně bavlny v Pingdingshanu v provincii Henan. Dělnice byly podle zpráv kolujících na čínském internetu obviněny z „narušování výroby“. Na začátku června 2010 vtrhlo do továrny blokované od půlky května na tři tisíce policajtů. Část z pěti tisíc dělnic a dělníků se vrátila do práce, většina ale zůstala dál ve stávce. Stávkující měli čtyři základní požadavky: spravedlivý podíl pro zaměstnance z výnosů plynoucích z restrukturalizace podniku a z prodeje jeho majetku; vyplácení mezd během dovolených a příplatků podle pracovního práva; zvýšení mezd (zvláště pro dělnice a dělníky z linek) a zavedení placené dovolené; umožnění starším a nemocným odejít dříve do důchodu se zajištěním dávek životního minima.

Přestože vláda i firmy postupují proti stávkujícím (nebo jinak bojujícím dělníkům) mnohem opatrněji než dříve, s vůdci stávek stále nakládají velmi tvrdě, protože se snaží potlačit jakýkoli druh hnutí směřující k autonomní dělnické aktivitě.

Organizační pokusy

V desetiletí následujícím po povstání na náměstí Tchien-an-men (Náměstí nebeského klidu) v roce 1989 se vynořilo vícero podzemních odborů a iniciativ, které zčásti stavěly na udržování mezinárodních vazeb a komunikace. Byly mezi nimi například Svobodné odbory Číny, Liga na obranu práv pracujících, Federace dělnických rukou nebo Čínský rozvojový svaz.

Přestože byly v jádru těchto skupin zastoupení i dělníci, většinu z organizátorů tvořili disidenti, intelektuálové, převážně studenti a univerzitní učitelé. Hodně z nich se podílelo na Democracy Wall Movement v roce 1979 a na hnutí v roce 1989 a sdílelo cíl začlenění nezávislého odborového hnutí do politicky širší opozice vůči režimu Čínské komunistické strany s ohledem na lidská práva.

Existovaly zprávy o podzemních sítích dělnických aktivistů pracujících jako „poradci“ protestujících dělníků, kterým se v některých případech podařilo úspěšně oddálit zavření továren místními vládami. Během protestů v Liaoyangu a Daqing (rok 2002) dělníci dokonce na obranu svých zájmů založili vlastní dočasné odbory. Všechny tyto organizační pokusy měly ale zatím jen jepičí život.

Na Tchien-an-men se nezapomíná

Čínští pracující nebyli vždy poslušným objektem státní moci. Po roce 1949 dělníci organizovali vlnu stávek v letech 1956-57, frakční boje během Kulturní revoluce let 1966-67 a v roce 1976 se účastnili Hnutí 5. dubna.

Když v zimě 1956 zahájil Mao kampaň s názvem Ať vykvete sto květů, v níž povzbuzoval opozici zdola, aby tím předešel větší dělnické revoltě, jaká se v tomtéž roce uskutečnila v Maďarsku, dělníci vytlačení socializací průmyslu (zvláště učňové, dělníci s nestálými úvazky a dělníci v podnicích se společným vlastnictvím) využili příležitosti a mezi březnem a červnem 1957 jen v Šanghaji uskutečnili přes 1300 stávek. Žádali vyšší mzdy, pevné úvazky a zajištěný kariérní postup. Další příležitost nabídla pro dělnické boje o desetiletí později Kulturní revoluce. Pracovní konflikty v této době také propukaly hlavně kolem hluboce zakořeněných zaměstnaneckých křivd a nerovností. V popředí stáli znovu hlavně učňové, mladí pracující, nekvalifikovaní zaměstnanci a překérní dělníci, kteří vytyčovali ekonomické požadavky a zapojovali se do revoltujících frakcí po celé zemi.

Na jaře 1976 propukly na více než 40 místech po celé zemi masové demonstrace a rioty se silnou dělnickou účastí. Páteří tohoto povstání byli mladí dělníci, kteří byli základem mobilizace i během Kulturní revoluce, ale byli stigmatizováni pro své „buržoazní sklony“. Využili vzpomínkových akcí na nedávno zesnulého premiéra Zhou En Laie a vyjadřovali nespokojenost s Kulturní revolucí v továrnách stejně jako s politickou perzekucí a nespravedlností, kterou zažívali.

Ačkoli se příležitostně ekonomické protesty přeměnily v politickou kritiku legitimacy režimu, většina dělnických požadavků byla materiálních. Typickým znakem protestů byl také jejich lokální charakter.

V novém režimu Deng Xiaopinga se první vlna stávek objevila na podzim 1980. Čínští dělníci byli už roky nespokojeni se stagnací mezd a špatným bydlením a k akci je povzbudil nástup polské Solidarity.

V posledním čtvrtletí roku 1980 propuklo podle dostupných zpráv ve střední Číně v průmyslových městech Wuhan a Taiyuan 20 až 30 stávek. Další stávky se v letech 1980 až 1981 odehrály v Šanghaji, Tianjinu, Kunmingu, Manchurii a ve městech provincií Hubei a Shanxi. Do bojů se zapojili horníci, oceláři, dělníci ze strojírenských podniků i z elektrotechnického průmyslu.

Důležitý konflikt propukl v prosinci 1980 v ocelárně v Taiyuanu a jeho požadavky se týkaly lepšího bydlení, práva na sloučení pracovně rozdělených rodin a práva na volbu dělnických zástupců do řídicích struktur podniků. Čím víc ocelářů se k stávce připojovalo, tím byly požadavky političtější. Místní tisk tehdy psal, že „malá skupina dělníků (...) označující se za 'nejchudší dělníky světa', volá po 'odstranění prohnílého socialismu', po právu na rozhodování o svém osudu, po konci diktatury, po překonání systému politické byrokracie“.

Zdá se, že polská Solidarity měla velký vliv na události v Šanghaji, kde se v roce 1981 v řadě konfliktů (od stávkových akcí po protesty prováděné stylem go-slow, pomalou prací) stále znovu vynořovalo téma nezávislých odborů. Když se tyto požadavky rozšířily po celé zemi až po vzdálenou

severozápadní provincii Xinjiang, odpověděla čínská vláda vyškrtnutím „práva na stávkou“ z ústavy revidované v roce 1982.

Druhá polovina 80. let byla dalším obdobím dělnického neklidu způsobeného rostoucí nezaměstnaností, rozevírajícími se mzdovými nůžkami mezi manažery a pracujícími a korupcí vycházející z reform zaměřených na zvyšování efektivity a konkurenceschopnosti státních podniků. Mezi roky 1986 až 1988 se uskutečnila reforma pracovního práva, bankrotů a byla zavedena legislativa umožňující „re-optimalizaci“ práce, což spolu s vysokou inflací ohrožovalo jistotu zaměstnanosti a životní úroveň.

Státem řízená Všečínská federace odborových svazů napočítala v zemi v roce 1987 celých 97 a o rok později už přes 100 stávek. Největší se za účasti 1 500 dělníků odehrála v přádelně bavlny v provincii Zhejiang. Nejdelší stávka trvala v továrně na zdravotnické nástroje v severovýchodním městě Xi'an tři měsíce. V prvním čtvrtletí 1989 se jen v Šanghaji musely odbory vyřadit s 15 stávkami. Na ropná pole v Daqingu poslala vláda tisíce vojáků, aby potlačili stávkující dělníky požadující vyšší mzdy a lepší zacházení.

A potom v květnu a červnu 1989 vyšli dělníci v Pekingu, Šanghaji a dalších městech z továren a jejich kolektivní akce na sebe vzaly podobu veřejných protestů, nezávislého odborářství a politické mobilizace. Zatímco se literatura o roce 1989 zaměřuje na studentské hnutí soustředěné na Tchien-an-men, šlo o mimořádný moment mobilizace napříč třídami, která vyústila do širokých, i když nakonec neúspěšných ekonomických a politických požadavků na centrální vládu. Účast dělníků na pouličních protestech, v mnoha případech podporovaná a schválená vedením pracovních jednotek a oficiálních odborů, vyvolala strašidlo dělnické mobilizace proti státu. Na pochodu v polovině května 1989 v Pekingu nesli dělníci transparenty se jmény svých závodů, a nechyběly mezi nimi například přední státní podniky jako Capitol Steel Corporation, hlavní závod pekingské továrny na spalovací motory Beijing Internal Combustion Engines, pekingská továrna na zdvihací stroje Beijing Lifting Machinery Factory a další. Ještě před vyhlášením stanného práva se k demonstracím s vlastním transparentem připojila i oficiální čínská odborová federace, která předala studentům držícím hladovku 100 tisíc jüanů.

Několik desítek mladých dělníků, kteří přišli na Tchien-an-men kvůli diskusím o politice, využilo studentské a občanské agitace a neklidné společenské atmosféry k založení Pekingské nezávislé dělnické federace. Před svým rozeznáním měla podle vlastních údajů 20 tisíc registrovaných členů a stala se vzorem pro založení patnácti nezávislých odborů v dalších velkých městech.

Dlouhodobě významné bylo politické vědomí lídrů Pekingské nezávislé dělnické federace a tradice demokratických hnutí, z níž vycházeli a kterou udržovali při životě. Pro rétoriku a kolektivní mentalitu Federace

byl charakteristický silný důraz na prvky „dělnického populismu“, opovrhování intelektuálními autoritami, zarputilá nezávislost, otevřenost vůči všem řadovým občanům a schopnost propojovat myšlenku třídního boje s jazykem demokratické opozice vůči politické oligarchii. Toto nezávislé odborové hnutí nepožadovalo jen stabilizaci cen, právo na změnu zaměstnání, skoncování s diskriminací dělnic a prošetření příjmů a privilegií byrokracie, ale také se vědomě angažovalo v „boji za demokracii“, v zápasu za právo „dohledu nad Komunistickou stranou“ a za právo na kontrolu zákonných zástupců ve státních a družstevních podnicích.

Přestože to byli po potlačení hnutí Tchien-an-men dělníci, kdo dostal ty nejtěžší tresty, stal se ze stávek čím dál běžnější nástroj odporu pracujících. Například interní zprávy Oddělení veřejné bezpečnosti zaznamenaly v roce 1992 celkem 480 stávek, v roce 1995 už 1 870 a jen za prvních devět měsíců roku 1996 celkově 1 740 stávek. Od poloviny 90. let, kdy začalo zavírání továren, masové propouštění a zpoždění ve výplatách důchodů, ustoupily stávky veřejným protestům, protože nezaměstnaní a důchodci hrozit zastavením práce nemohli.

„Masové incidenty“

Podle přehledu z prosince 2009 pracovních konfliktů přibývá, a to zvláště mezi pracovními migranty a jejich zaměstnavateli. Hlavním předmětem bojů jsou sociální opatření jako například důchody. Státní soudy se jen za první pololetí 2009 musely vypořádat s téměř 170 tisíci dělnickými konflikty, což představovalo meziroční nárůst o 30 procent. Jaký podíl měli na konfliktech migranti, už ale oficiální zpráva neuvádí.

V roce 2007 se v Číně podle Čínské akademie sociálních věd počet masových incidentů (oficiální termín pro jakýkoli kolektivní protest nebo nepokoj) zvýšil na 80 tisíc z 60 tisíc v roce 2006. Mnoho z těchto konfliktů však nemělo víc než několik desítek účastníků protestujících proti zkorumpovaným místním úředníkům, zneužívání moci, znečištění životního prostředí a malým mzdám.

Některé z těchto protestů ale v posledních letech v malých městech přerostly v násilné střety, jichž se účastnily tisíce obyvatel. Mnozí z nich se o nich dozvěděli přes esemesky nebo internet.

Běžnější jsou také stávky a protesty v továrnách. Oficiální časopis Outlook Weekly v prosinci 2009 uvedl, že počet dělnických konfliktů v Guangdongu se v prvním čtvrtletí onoho roku zvýšil meziročně téměř o 42 procent. V severnější provincii Zhejiang činil tento nárůst zhruba 160 procent.

Avšak ekonomických stávek (ve srovnání s protesty proti porušování pracovního práva) zase až tolik nebylo. Lidskoprávní skupina China Labour Bulletin

zveřejnila studii, která se zabývá stovkou průmyslových konfliktů v letech 2007 až 2008. Nějakou formu stávky z nich zahrnovalo jen 47 případů, dalších 23 bojů bylo doprovázených protestní akcí typu blokády silnice či kolejí. Většina konfliktů se týkala nevyplácení mezd, nezaplacených přesčasů a nevyplácení očekávaných kompenzací za uzavření nebo bankrot továrny.

Jak však ukázala stávka v Hondě, tato dynamika se začíná pravděpodobně měnit. Většina stávek v Číně měla dosud něco společného s porušováním práva. V případě Hondy ale k žádnému porušení zákonů nedošlo. Dělníci jednoduše bojovali za vyšší mzdy a lepší strukturu odměňování.

Právní změny

Součástí strategie čínské vlády na společenskou regulaci je usměrnění dělnických konfliktů do kanálů právního systému. Cílem nových zákonů z oblasti pracovního práva přijatých v roce 2008 bylo kanalizovat frustraci pracujících do systému smírčích řízení a soudů, aby politickou stabilitu nemohlo ohrozit širší protestní hnutí. Tento systém ale může fungovat jen tehdy, jestliže jsou zákony vymahatelné. Zákon o pracovní smlouvě z ledna 2008 se pokouší garantovat smlouvy pro všechny zaměstnance na plný úvazek, hodně detailů ale určuje jen mlhavě. Další zákon z května 2008 se pokouší zefektivnit systém smírčích a soudních řízení, avšak občanské soudy a smírčí komise, které tvoří vládní zaměstnanci, jsou ochromené množstvím případů. Mezitím firmy využívají slabé vymahatelnosti práva a obcházejí další pracovní normy týkající se minimálních mezd a přesčasových příplatků.

Poškození zaměstnanci jsou přitom tlačeni k využívání soudů, přes všechny jejich vady, z několika důvodů. Zaprvé, i když decentralizované soudy zajišťují, jako v mnoha dalších zemích, spravedlnost jen v málo případech, lákají soudy obyvatele kvůli nedostatku jiných alternativ. Zadruhé, k využití právní pomoci v pracovních konfliktech pobízí obyvatele rychlý růst právnických profesí, k němuž došlo v posledních 30 letech, a ekonomické zájmy právníků. Za Maoovy éry byli právníci označováni za pravičáky, takže na začátku reformního období jich v Číně bylo jen tři tisíce. Poté se ale odpoutali od státu a jejich počet v posledních dvou desetiletích výrazně rostl. V současnosti vykonává právníkou profesi v Číně soukromně 150 tisíc lidí, dalších 100 tisíc právníků poskytuje služby ekonomicky znevýhodněným lidem bez formální certifikace. Nakonec prosazování pracovních a dalších práv pomáhá také řada nevládních organizací, jejichž sektor je malý, ale roste. Na konci roku 2008 vládní úředníci v provincii Guangdong, kde jsou pracovní konflikty časté, v jedné zprávě jako zdroj problémů zmínili činnost přibližně 500 neoficiálních právníků, kteří zastupovali dělníky.

Skok v povědomí zaměstnanců o právu nejlépe ilustruje rostoucí počet pracovních sporů, které se dostanou před soudy. Podle ministerstva lidských

zdrojů a sociální bezpečnosti se v roce 2008, kdy proběhla vlna zavírání továren, počet těchto pracovních sporů zvýšil meziročně téměř dvojnásobně na 700 tisíc. V roce 2009 byla čísla přibližně stejná jako o rok dřív. Jestliže je smířčí řízení neúspěšné, můžou se čínští dělníci nebo zaměstnavatelé obrátit na občanský soud. V roce 2008 se podle Nejvyššího lidového soudu počet pracovněprávních soudních řízení meziročně zvýšil o 94 procent na 280 tisíc. V prvním pololetí 2009 řešily soudy 170 tisíc takovýchto pří.

V mnoha částech Číny v současnosti čeká na vyřízení celá řada pracovních sporů. Mnozí dělníci musí čekat na vyřízení své věci u smířčích komisí i rok. Vládní úředníci navíc, snad v zájmu ochrany místních zaměstnavatelů, tlačí na to, aby se konflikty řešily spíše dohodou než před smířčími komisemi nebo soudem. Zástupci vlády také právo nevymáhají až tak striktně, zvláště pokud jde o řešení následků masového zavírání továren.

Hlavním cílem pracovního smluvního práva bylo zajistit všem zaměstnancům pracujícím ve všech sektorech na plný úvazek smlouvu. Pro pracovníky se smlouvou se také pokouší zabezpečit odchodné v případě propouštění.

JAKÉ TO BYLY STÁVKY?

Organizace stávek

Denso

Dělnice Zhang Liwen zjistila, že bude stávkovat, při snídani v podnikové ubytovně. O patnáct minut později se poprvé ve svém životě zapojila do boje. „Měla jsem strach, ale každý byl rozrušený a rozhodnutý něco dělat,“ vzpomíná jednadvacetiletá migrantka z továrny Denso v jižní čínské provincii Guangdong, kde se stávkovalo od 21. do 24. června. „Na směnu jsme přišli jako vždy, ale místo práce jsme jen osm hodin chodili po hale. Manažeři nás vyzývali k návratu do práce, ale nikdo neposlechl.“

Následujícího dne se demonstrace v továrně japonské firmy vyrábějící díly pro Toyotu a Hondu opakovala. Podnikové odbory pracující přemlouvaly, aby se vrátili do práce. Dělníci to znovu odmítli. Nikdo nic neskandoval, nebyly žádné proslovy, žádné násilí. Když se dělníci unavili, sedli si a pár minut se bavili. Pak se zas procházeli po hale až do konce směny, označili si docházku a šli domů.

Organizátoři byli, aby se vyhnuli perzekuci, tak opatrní, pokud jde o veřejné vystupování, že po prvním dni stávky frustrování manažeři vyzvali oficiální odbory, aby zorganizovaly volby zástupců, aby mělo vedení vůbec s kým vyjednávat.

Honda Nanhai

Dělníci z Hondy Nanhai ve Foshanu podle svých slov stávkou zorganizovali sami. Boj koordinovali přes chaty, instant messaging, mobily a ústně. „Provedli jsme to sami. (Oficiální) odbory nás nereprezentují, nikdy se tu nikdo z nich neobjevil. Dokonce ani nevíme, kdo v jejich čele stojí. Chceme si do čela odborů zvolit vlastního člověka, tento požadavek ale odmítli,“ vysvětluje jeden stávkující.

Během střetu na stávkových hlídkách dělníci požadovali vyšší mzdy, zatímco chlápci v žlutých čepicích z vládou podporovaných odborů se pokoušeli jejich stávkou ukončit.

Stávka v dodavatelském závodě Hondy ve Foshanu je posledním příkladem rostoucího sebevědomí kontinentálních továrních dělníků. Stávky ve výrobních halách nejsou vzácné, ale během této poslední se střetli pracující s odboráři ze státních odborů. To dosud zvykem nebylo.

Odbory na kontinentu patří pod Všečínskou federaci odborových svazů řízenou Komunistickou stranou. Nezávislé odbory jsou zakázané. Odborové federace v konfliktech otevřeně straní managementu. „Odbory nás nezastupují,“ řekla mladá dělnice z Hondy. „Vyzvaly firmu, aby s námi jednala, nám ale nijak nepomohly. Naše požadavky jednoduše zamítly.“

„Debaty na chatech na internetu už vymazali, ale jasně se tam psalo, že ‘odby jsou nanic, udělejme to sami’.“ Místní vláda se pokoušela zprostředkovat vyjednávání, dělníci se jich ale odmítli účastnit a dali jednoduše přednost tomu, vznést požadavky a počkat na odpověď od podnikových manažerů.

Nakonec se v Hondě Foshan přece jen narychlo zformoval vyjednávací tým (na 1800 dělníků si zvolilo 1. června 16 zástupců, aby nahradili odbory) a pracoval efektivně. Po šesti hodinách jednání byla uzavřena smlouva zajišťující průměrný růst mezd o 500 jüanů (1 350 Kč), což pro dělníky s průměrnou měsíční mzdou kolem 1500 jüanů (4 050 Kč) nebylo malé vítězství.

„Pracující z Hondy nebyli jen stateční, ale taky chytrí, protože věděli, jak využít moc médií a dalších externích sil k podpoře své stávky,“ uvedl aktivista na poli dělnických práv Liu Kaiming z Institutu pro soudobý výzkum v Shenzenu.

Plán přijatý několika aktivními dělníky před zahájením stávky 17. května 2010 zahrnoval dvě zásadní pravidla. „Poškození strojů a zařízení v Hondě a rvačky s jinak smýšlejícími lidmi včetně manažerů se přísně zakazuje,“ poznamenal 21letý dělník. „Řekli jsme si, že tato dvě pravidla bychom měli dodržovat, protože chceme sdělit veřejnosti, že jsme vzdělaní lidé a že je náš boj racionální a přiměřený.“

Odboráři se otevřeně snažili výhrůzkami dělníky donutit k návratu do práce a za svou prioritu si vytkli nastartování výroby, takže zaměstnanci museli udržet věci ve svých rukou.

Honda Lock

Pracující v Honda Lock se podle dělnických svědectví v každém oddělení továrny sešli na mítinku, diskutovali o tom, kdo by mohl být jejich nejpřesvědčivějším zástupcem, a pak si zvolili člověka, který je reprezentoval v celozávodní radě dvaceti dělníků, která jednala s managementem.

Navzdory tomu, že hrál při stávce v Honda Lock přední roli, Liu Shengqi popřel, že by byl jejím vůdcem. „Nejsem dělnický zástupce,“ řekl, „nemáme žádné zástupce.“ Absence jasné vedoucí struktury na straně dělníků byla pro manažery Hondy, zdálo se, frustrující.

Revoluce: dělnická autonomie plus internet

Většina z 1700 stávkujících v *Honda Lock* jsou chudí migranti se středoškolským vzděláním, kteří jdou, pokud jde o komunikační technologie, s tempem doby.

Pár hodin před zastavením práce si začali psát přes internet o detailech stávky, čímž se zprávy rozšířily nejen mezi nimi, ale dostaly se i k jiným stávkujícím (a nestávkujícím) dělníkům v Číně.

Své kolegy prostřednictvím textových zpráv vyzývali, aby se postavili tlaku podnikových šéfů. K intervencím využili státem kontrolovaný web worker.cn, který se stává digitálním centrem čínského dělnického hnutí. A vyzbrojení notebooky a netbooky nahráli videa, jak ochranka v *Honda Lock* hrubě zachází s dělníky.

„Stávku jsme si natáčeli na mobily a rozhodli se, že záběry dáme na internet, aby se i ostatní lidé dozvěděli, jak se s námi nespravedlivě zachází,“ řekl dvacetiletý pracovník Hondy. Naštvaní zaměstnanci se poučili od dělnických skupin z jiných čínských továren Hondy, které už v polovině května 2010 založily internetová fóra a vydávaly on-line bulletin, v němž popisovaly svůj boj za mzdy a lepší pracovní podmínky.

Komunikovali ale nejen na dělnických fórech, ale prostřednictvím internetu obecně, a díky tomu sdíleli svou zlobu a strategie s dělnickou třídou v celé Číně. Někteří z lídrů stávky později říkali, že hodně času strávili na internetu čtením materiálů o čínském pracovním právu.

Vznikajícímu čínskému dělnickému hnutí se v úsilí o získání široké podpory pro to, o čem mluví jako o boji proti nenasytným korporacím a jejich spojencům v místních vládách, zatím dař obelstívat oficiální cenzory.

Pomohlo jim, že čínská vláda udělala v posledním desetiletí hodně pro to, aby se snížily ceny mobilního telefonování a internetu. Díky téhle modernizační kampani získala Čína největší internetovou populaci na světě

(400 milionů lidí), a to umožňuje i těm nejchudším, aby se nalogovali na net a ventilovali tam křivdy, jimž v práci čelí. Tyto technologie se masivně používaly už během střetů s policií ve velkých městech.

Web a digitální služby se dnes staly nástroji sociální změny stejně tak, jako jimi kdysi byly psací stroj a cyklostyl, tedy média, která se používala při prodemokratických protestech v Pekingu v roce 1989.

Vláda však okolo webů, které souvisely se stávkami, začala stahovat smyčku a smazávala z blogů mnohé příspěvky o stávkách. Chatovací službu QQ, přístupnou prostřednictvím webu i mobilního telefonu, která byla zřejmě první oblíbenou sítí vůdců stávky (protože je populární mezi mladými obecně), brzy infiltrovali činitelé firmy Honda Lock i agenti státní bezpečnosti, a tak některé dělníky přinutili přesunout se na jiné služby.

Aktivisti však tvrdí, že se takovým překážkám vyhýbají prostě právě tím, že začnou používat jiné platformy (včetně sítě YY Voice, která se podobá Skype) a při debatách o protestních shromážděních používají dohodnutá kódová označení.

Dělničtí aktivisté vydávají už dlouho svědectví o drsných pracovních podmínkách v čínských továrnách tak, že z továren na pobřeží pašují fotografie a videa pořízená mobilními telefony nebo na internetu publikují dokumenty dokazující porušování zákoníku práce. Pozoruhodnou novinkou poslední doby je, že se kdysi utajované aktivity staly otevřenými a mnohem rozšířenějšími.

S pomocí (kromě jiného) chatovacích místností na síti QQ komunikovali a organizovali šest stovek dělníků i lídři stávky ve Foshanu.

Požadavky stávkujících

Pracující v *Honda Nanhai* požadovali průměrné zvýšení platů o 800 jüanů, tedy o 50 procent, na 2 300 jüanů měsíčně a také demokratické volby zástupců do místní pobočky Všečínské federace odborových svazů, ovládané Komunistickou stranou.

Kromě nízkých mezd si dělníci stěžovali na příliš brzké začátky směn a různé aspekty pracovních podmínek, například na teplotu produkovanou klimatizačním systémem v továrně.

Praktikanti kromě jiného usilovali o nárůst mezd o 800 jüanů (tedy asi 2 160 korun), oproti 500 jüanům nabízeným vládou, meziroční nárůst mezd aspoň o 15 procent, prémie na závěr roku minimálně ve stejné výši, jako byly rok předtím, vyplacení mezd za prostávkované dny a nového předsedu, který by vedl restrukturalizované odbory.

„Naše požadavky jsou velmi jednoduché,“ říká Liu Shengqi, který vypadá trochu starší než ostatní jeho kolegové z továrny *Honda Lock*, „mnozí z nás

jsou ženatí a mají děti, takže se musíme postarat o rodinu.“⁹ Většinu zaměstnanců v Honda Lock však tvoří svobodné ženy ve věku kolem dvaceti let. Mnohé si stěžovaly, že základní měsíční plat (zhruba 930 jüanů), který se pohybuje těsně nad minimální mzdou v Zhongshanu, je příliš nízký. Jen za soukromé ubytování nedaleko továrny, kde bydlí většina z nich, dají 200 až 300 jüanů měsíčně.

Průměrný roční nárůst v období 2000–2007	
Průmyslové zisky	27,50 procenta
Příjmy státu	20,50 procenta
Mzda ve výrobě	13,50 procenta

(Zdroj: odhady CEIC UBS)

„Stížnosti dělníků směřují nejčastěji na nízké mzdy a dlouhou pracovní dobu. O tom mluví už dlouho,“ vysvětluje Wei Wei, zakladatel telefonické linky pro migrantské dělníky s názvem Little Bird.

Dělníci ve firmě Suzhou NSG Electronic tvrdí, že jejich spor nemá nic společného s Hondou: „Tam jde o mzdy, v naší stávce o bezpečnost práce,“ říká Zhang Yalin, mluvčí tamních pracujících. Mají obavy, že chemikálie, které se používají při zpracování skla, mohou dlouhodobě poškozovat zdraví. Stěžují si na sucho v krku, zanícené nohy a problémy se zrakem.¹⁰

Stávka byla „explozí dlouhodobě naakumulované zloby“, říká stávkující z firmy Denso. „Na přežití si tu sice vyděláme, ale myslíme si, že naše platy by měly být odvozené od výkonnosti firmy,“ říká. „Tahle firma vydělává obrovské peníze a o svoje zisky by se měla rozdělit s námi.“ „Nemám pocit, že by si mě v oddělení lidských zdrojů vážili. Když něco požadujeme, řeknou jen ‘Pokud si myslíte, že je to v jiných továrnách lepší, můžete odejít’. Nemáme pocit, že bychom sem patřili,“ řekla jedna z dělnic v Denso tiskové agentuře Xinhua.

V Meilu Electronics stávkovalo až tisíc dělníků z výroby. Vyrazili na ulici, kterou zablokovali, v rukou měli transparenty ‘Zvyšte mzdy, zkrátte pracovní dobu’ a požadovali, aby management přijal plán firmy Foxconn na zvýšení mezd.

Dělníci v Číně často stávkují, jak uvedl dělník z továrny v Suzhou, před svátky, jako je čínský Nový rok nebo Svátek dračích loděk. „Vědí, že se firmy snaží dostat výrobky na trh v nákupní sezóně ještě před svátky“, a to jim dává větší vyjednávací moc.

⁹ *Financial Times*, 13. června 2010

¹⁰ *Financial Times*, 13. června 2010

Stávky proti zahraničním firmám

Japonští manažeři v Honda Lock tvrdí, že zkoušeli všechno, aby stávku zastavili – od státních zprostředkovatelů při vyjednávání až po zastrašování. Nedaří se jim ale překonat to, o čem jeden z ředitelů Hondy mluví jako o „komunikační bariéře“, která panuje mezi nimi a mladými dělníky. „Představte si čtyřiceti, padesátileté japonské manažery, jak se pokoušejí najít společnou řeč s místními dělníky. S mladými dělníky z venkova se nedaří domluvit se dokonce ani čínským podnikatelům,“ říká.¹¹

Podle Patricka Chovance, ekonoma na pekingské univerzitě Tsinghua, se „firmy obávají o svou image doma i v zahraničí, zatímco čínskému dodavateli, který pro ně vyrábí, je úplně jedno, co si o něm bude svět myslet“. Dnešní spory připomínají osud firmy Nike na začátku 90. let, kdy čelila hněvu kvůli podmínkám, jaké v jejích asijských továrnách panovaly. „Terčem kritiky se nestala proto, že by byla největším viníkem,“ tvrdí Chovanec. „Je to však známá firma a aktivisté věděli, že přitáhne víc pozornosti a bude ochotněji reagovat na výtky.“

Dělníci tvrdili, že Honda – stejně jako Foxconn – diskriminuje místní zaměstnance, kteří se nemohou dostat výš než na post zástupce vedoucího oddělení. Japonský praktikant jim prý prozradil, že dostával plat 380 dolarů denně, což je víc než padesátkrát více, než dostává čínský dělník. „Děláme tutéž práci. Víme, že rozdíl mezi životními náklady v Japonsku a v Číně je velký, nevěříme ale, že je padesátinásobný,“ řekl jednadvacetiletý dělník ze slévárny. „Zacházejí s námi jako s lacinou pracovní silou, protože více než dvě třetiny pracujících z naší továrny jsou učni na praxi, kteří dostávají zhruba 800 jüanů měsíčně.“

Divize Mercedes-Benz německého Daimler AG začala ve své pekingské továrně dávat dělníkům ve výrobě prémie. Podobný program fungoval v rámci Mercedesu v Číně už nějaký čas pro zaměstnance administrativy, teď si ale mohou vydělat peníze navíc i dělníci z výroby, uvedl mluvčí firmy Trevor Hale. „Čelíme nedostatku kvalifikovaných pracovníků a v Číně je dnes konkurence mnohem větší.“

Aby přilákal a udržel si zaměstnance, začal víc využívat příplatků i Compal Electronic Inc., největší smluvní výrobce notebooků na světě. Minulý rok svým zhruba dvaceti tisícům zaměstnanců také zvýšil základní mzdu, jak prohlásil šéf firmy Ray Chen.

Geoffrey Crothall z China Labour Bulletin tvrdí, že dělníci dobře věděli, že stávku proti zahraniční firmě podpoří úředníci spíš než stávku proti domácí společnosti. „Vlastníci domácích podniků mají s úředníky lepší kontakty. Podle mě to s tím úzce souvisí,“ dodává.

¹¹ *Wall Street Journal*, 9. června 2010

Cena stávek

Podle nových podmínek přidá Honda k platům 366 jüanů, čímž se zvýší nástupní plat na 1 910 jüanů. Očekává se ale, že růst mezd ovlivní zisky firmy jen minimálně. Jak uvádí zpráva Morgan Stanley, mzdové náklady firem tvoří jen pět procent obratu.

Někteří šéfové velkých společností si ale na nárůst mezd stěžují. Huang Ming-chih, předseda Tchajwanského sdružení podnikatelů v Shenzhen, uvedl, že nečekaný růst platů ve Foxconnu zvýší i v době nedostatku pracovní síly mzdové náklady i v dalších tchajwanských továrnách. „V případě mnohých společností, které se postupně vzpamatovávají z globální recese, by prudký nárůst mezd určitě zvýšil jejich provozní náklady a snížil zisky, takže by se ke sněhu přidala i námraza.“

Majitelé továren podle něj ale nemají na výběr a platy zvyšovat musejí. Li Zhiguang, jemuž patří továrna na spodní prádlo v longgangském obvodu, říká: „Škrť nás. I moji dělníci mi řekli, že chtějí přidat.“ Produktivita práce ale rychle stoupá, takže se konkurenceschopnost, pokud jde o náklady, zásadně nenaruší.

Výrobci a obchodníci s produkty s nízkými náklady začali vyhledávat alternativní výrobní základny ve Vietnamu a v Kambodže dokonce už před stávkami, o nichž píšeme.

Chen Gong, hlavní ekonom Anbound Consulting, prohlásil, že rostoucí mzdy mohou vést k rozsáhlému přesunu výroby uvnitř Číny, dokonce ale i za její hranice. Éra nízkých mezd v Číně skončila. Data ukazují, že minimální měsíční mzda za nekvalifikovanou práci se ve Vietnamu pohybuje mezi 400 a 500 jüany (asi 1 080–1 3050 korun) a je nižší než v Bangladéši. Mzdy čínských dělníků (pohybují se kolem 800 jüanů) jsou pak vyšší i v porovnání s platy v Indii či Malajsii.

Přesuny výroby jsou při takovémhle scénáři nevyhnutné, zejména pokud jde o nízkonákladové, malé výrobní provozy.

Podle průzkumu Federace hongkongského průmyslu plánuje přesun výroby 37,4 procenta hongkongských společností se sídlem v Deltě Perlové řeky (celkem jich tam je 80 tisíc), 63 procent dotázaných firem je připraveno odstěhovat se z guangdonské provincie. Jak už jsme řekli, k odchodu do oblastí s nižšími náklady je nutí rostoucí výrobní náklady, včetně mzdových.

K masovému stěhování výroby ale rostoucí mzdy zřejmě nepovedou. Společnosti jako Foxconn nebo Honda mají totiž v Guangdongu nejen výrobní provozy. Potřebují i místní prostředí průmyslové aglomerace s jeho trhem, logistikou, efektivitou, daňovou politikou a životní úrovní.

S ohledem na logistické výhody, které Čína poskytuje, proto není pravděpodobné, že by došlo k přesunu zahraničních exportních společností.

Například u Apple se ale požadavek Foxconnu podělit se o vyšší mzdové náklady nesetkal s velkým pochopením. „Apple je mnohem víc připravený využít některou z nových lokalit,“ uvedl jeden z jeho manažerů.

Navzdory svým dopadům na výrobní náklady je ale růst mezd a životní úrovně v Číně dobrou zprávou pro mnohé japonské výrobce: zdůrazníme totiž ještě jednou, že tytéž firmy, které v Číně vyrábějí, se pachtí za možností prodávat tam své výrobky.

Růst mezd ve Foxconnu na jedné straně podpořil očekávání dělníků, kteří si velmi slibují od nové minimální mzdy, kterou má vláda Shenzhenu vyhlásit (růst mezd z 900 na 1 200 jüanů posunul Foxconn nad hranici minimální mzdy), na straně druhé zvýšil tlak na majitele sousedních továren.

CO BUDE DÁL?

Produktivita

Prudce rostla ale i produktivita práce v průmyslu. Díky tomu se náklady na pracovní jednotku (ULC, unit labour costs) v průmyslovém sektoru jako celku v posledním desetiletí zvyšovaly jen minimálně. V samotném výrobním sektoru podle UBC rostly ULC ještě méně, víceméně podle míry inflace. (Je tomu tak proto, že průmyslový sektor jako celek zahrnuje i těžbu a energetiku – výrobu a dodávky elektřiny, plynu a tepla – zatímco výrobní sektor samotný vykazoval prudší nárůst produktivity práce.) Zároveň platí, že oficiální údaje nadhodnocují skutečnou hladinu průměrných mezd i růst ekonomiky, což přiznávají i tvůrci oficiálních statistik.

V případě, že reálná mzda roste spolu s produktivitou práce (reálný objem výroby na jednotku práce), vynahrazuje vyšší cenu pracovní síly rostoucí množství vyrobených produktů, takže podíl mezd zůstává na celkovém produktu nezměněný. Nominálně to znamená, že se růst nominálních mezd kryje s růstem reálné produktivity práce plus inflace, takže by ULC měly růst spolu s inflací. V takovém případě nezvyšuje růst mezd inflaci a nezmenšuje zisky.

Průměrné marže zůstávají v čínském průmyslovém sektoru v posledním desetiletí poměrně stabilní, až na prudký pokles koncem roku 2008, z něhož se během následujícího roku zotavily.

Takzvaná čistá inflace (core inflation) i exportní ceny se navíc v Číně držely za poslední desetiletí nízko a méně stabilní inflaci indexu spotřebitelských cen způsobovaly hlavně ceny potravin, ne průmyslových výrobků či práce.

Výroba jde na západ

Po záplavě stávek a zvyšování minimální mzdy, což vedlo ke slušnému zvednutí platů milionů lidí, se firmy snaží vytěžit maximum z vládních stimuluů určených pro firmy, které přesunou výrobu do zbídačené západní části země.

Firmy se zahraniční účastí se rovněž snaží vytěžit z mladé, nadané pracovní síly, která už nechce obětovat rodinné svazky těžké práci v průmyslovém pásmu na pobřeží. „V průmyslové montáži je ziskovost nízká, mnohé z těchto firem mají provozní rezervy na úrovni dvou až čtyř procent, takže mají jen malou rezervu pro případ, že jim začnou růst náklady.“¹²

Zatímco je v Shenzhen minimální mzda 1 100 jüanů (2 970 korun), v Henanu je to jen 600 jüanů (1 620 korun). Obrovské veřejné investice vytvořily v chudších částech střední a západní Číny pracovní příležitosti pro miliony lidí, kteří by předtím museli za prací cestovat tisíce kilometrů.

Průmyslová výroba dnes tvoří asi 47 procent čínského HDP (oproti 23 procentům ve Spojených státech). Spekulace o masovém odchodu výrobců do levnějších zemí, jakými jsou například Vietnam či Bangladéš, se ale ukázaly být falešným poplachem.

Není pochyb o tom, že rostoucí mzdové náklady v Číně budou mít následky. Hodinová mzda v oděvním průmyslu v Číně se podle statistik Evropské unie od roku 2009 zvýšila o 14 procent na 32, 4 koruny. Zaměstnávat čínského textilního dělníka je dnes téměř čtyřikrát dražší než zaměstnat někoho ve Vietnamu, kde se hodinová mzda v tomto sektoru za poslední rok zvýšila jenom o 2 procenta na necelých 9 korun.

Čína má však stále lacinější mzdy než Indie.

Ovšem na druhou stranu, poté, co exportoval deflaci, začal čínský průmysl vyvážet inflaci. V roce 2010 ohlásili hlavní západní výrobci oděvů, kteří výrobu outsourcují, výrazné zvýšení maloobchodních cen svých produktů. Bylo to poprvé za dvacet let.

Průměrný roční nárůst mzdy v průmyslové výrobě	1998–2008	Průměrný roční nárůst mzdy v průmyslové výrobě	1998 – 2008
Guangdong	114,00 %	Šanghaj	227,00 %
Guangxi	244,00 %	Zhejiang	186,00 %
Hunan	263,00 %	Jiangsu	247,00 %
Guizhou	259,00 %	Vnúťorné Mongolsko	336,00 %
Chongqing	377,00 %	Tibet	247,00 %

¹² CLSA Asia-Pacific v Hongkongu

Čínská ekonomika: od absolutní k relativní nadhodnotě

Během následujících tří let by růst mzdových příjmů v Číně mohl dosáhnout 14 až 17 procent ročně, což je podstatně víc než růst nominálního HDP, který by mohl činit kolem 10 procent. V tomto střednědobém horizontu bude mít tenhle trend zřejmě hluboký a pozitivní vliv, pokud jde o strukturální přechod směrem k ekonomice hnané spotřebou. Vláda má dnes víc než jindy pocit, že příjmová nerovnost (kterou obvykle míní nerovnost mezi odlišnými skupinami zaměstnanců, ne mezi třídami) může vážně ohrozit sociální a politickou stabilitu.

Podle vládních propočtů, založených na studiích profesora Cai Fanga z Akademie společenských věd, rostly mzdy migrantských dělníků v letech 2000 až 2007 (zejména v sektorech náročných na pracovní vstupy) jen o 5 až 6 procent ročně. V totéž období rostl každoročně nominální HDP o 15 procent a mzdy ve státních podnicích o 16 procent. Je zřejmé, že pokud se má vyřešit problém s distribucí příjmů, potom budou muset mzdy pracovní síly s nízkými příjmy (a zejména tedy platy zaměstnanců ve státních podnicích) růst rychleji než průměr.

Dalším aspektem rostoucí příjmové nerovnosti, jemuž bude muset vláda věnovat pozornost, je vztah zisků a ceny pracovní síly. V letech 2000 až 2008 vzrostly průmyslové zisky 6,2násobně, průměrná mzda průmyslového dělníka se ale zvedla jen 1,8násobně. Jinými slovy, míra průměrného ročního růstu soukromého zisku byla 28 procent oproti 14 procentům, pokud jde o mzdy v průmyslu (byť je tohle číslo pravděpodobně přehnané, vzhledem k nedostatečnému statistickému pokrytí soukromých firem). Dokonce i vládní příjmy (s meziročním růstem 21 procent) rostly v onom období podstatně rychleji než příjmy pracujících.

Ve stále víc dominantním elektrotechnickém průmyslu činí mzdové náklady v továrnách na pobřeží obvykle jen relativně malý zlomek celkových výrobních nákladů. Dvacetiprocentní růst mezd proto může jen sotva významně ovlivnit rozhodnutí firem, zda do Číny investovat, nebo ne.

Jiná situace je ale v textilních a jiných odvětvích, která jsou náročná na pracovní vstupy. Nesmíme též zapomínat na to, že produktivita roste rychle, díky čemuž velké mzdové nárůsty nepodkopávají obecnou čínskou konkurenceschopnost. Vyšší platy navíc, jak jsme již uvedli, podpoří záměr vlády přeorientovat ekonomiku na domácí spotřebu.

V monopolních sektorech a/nebo sektorech, jimž dominují velké státem vlastněné podniky (jako ropa, energetika, telekomunikace a finance), by měl být tlak na mzdy menší, protože průměrné platy tam jsou již dnes až dvakrát vyšší než průměrné mzdy ve výrobní sféře. Vláda se v těchto sektorech dokonce snaží růst mezd omezovat, aby zabránila dalšímu růstu příjmové

nerovnosti. Jinými slovy, řeči o větší příjmové rovnosti ještě nemusejí nevyhnutelně znamenat vyšší míru přerozdělování bohatství ve prospěch dělníků.

Oficiální odbory vracejí úder

China Labour Bulletin vydal v březnu 2009 zprávu „Chránit práva pracujících, nebo sloužit straně“ („Protecting Workers' Rights or Serving the Party“), v níž se píše, že „celé dekády bylo úlohou Všečínské federace odborů pomáhat úřadům spravovat sociální záležitosti“. Jejím úloha při ochraně práv a zájmů pracujících „byla neustále podřízená potřebě udržovat sociální stabilitu a podporovat politickou legitimitu komunistické strany... ochrana práv pracujících se řídí tím, zda je to politicky vhodné, a je jí možné zastavit nebo přeorientovat podle potřeb vlády“.

Jak uvedla mladá dělnice v Honda Lock: „Oficiální odbory jsou horší než jen nepoužitelné, jsou to zrádcové.“¹³

Všečínská federace odborů vydala 4. června 2010 doporučení, aby se založily odbory ve všech nestátních společnostech, včetně firem se zahraničním financováním, stejně jako ve společnostech z Hongkongu a Tchaj-wanu.

Federace vydala urgentní zprávu, v níž žádala, aby místní organizace trvaly víc na odborové působnosti s cílem zlepšit ochranu zájmů pracujících, především migrantů. Žádala odbory, aby prosazovaly systém kolektivního vyjednávání mezd v souladu s pracovními a odborovými zákony, stejně jako aby pomáhaly dělníkům ve výrobě získat vyšší mzdy. Odbory by podle ní měly též tlačit firmy k organizování sociálních aktivit, rekreace a sportu.

Shenyangský municipální odborový svaz služeb, za nímž stojí místní vláda hlavního města provincie, si v červnu začal čínským státním médiím stěžovat, že Yum Group (KFC) nereaguje na jeho žádost o kolektivní smlouvu. Cílem stížnosti bylo vytvořit na firmu tlak. (Čína pro ni představuje obrovský trh, na němž provozuje více než 3 500 restaurací KFC, Pizza Hut a další podniky, které tvořily 48 procent celkového globálního provozního zisku firmy v prvním kvartále roku 2010.)

Odborářští šéfové budou lekci ze stávký v Hondě jistě dlouho zkoumat. Stejně jako Komunistická strana vědí i oni, že tlak dělníků směrem k větší organizační autonomii představuje pro jejich moc nejvýznamnější hrozbu. Jak uvedl výše postavený guangdongský představitel oficiálních odborů: Odbory v dodavatelské továrně Hondy ve Foshanu, které dělníkům nijak nepomohly při jejich úspěšné červnové stávce, se musejí reformovat a jejich vůdci mají být voleni zaměstnanci. Kong Xianghong, podpředseda Guangdongské

¹³ *Financial Times*, 13. června 2010

federace odborových svazů, zdůraznil, že mnohé předsedy odborů v podnicích se zahraničním podílem vybírá ve skutečnosti management. Dále uvedl, že aby se v továrně Hondy posílila demokracie na pracovišti, nestačí jen volit předsedu členskou základnou. Měl by být též podroben každoroční kontrole. A aby mohl na svém postu zůstat, měl by podle Konga získat víc než 50 procent hlasů členů.

„Řádně fungující odbory by ve Foshanu byly schopny představit managementu požadavky pracujících v naplánovaných, klidných a férových jednáních, aby se zamezilo stávce, která nakonec zavřela brány nejen závodu na komponenty, ale nakonec všech čínských provozů Hondy,“ shrnul reformistickou pozici Crothall (z China Labour Bulletin).

Pro státní odbory však bude těžké reformovat se. V Denso se snažily o ráznou intervenci a mimo jiné tam odborářští funkcionáři rozdávali stávkujícím pera a papíry, aby mohli sepsat své požadavky. Dělníci však jen seděli a výzvu odmítali poslechnout, přiznal Liu Xi, mluvčí místní vlády. Dostane Všečínská federace odborů nový impulz a začne víc chránit zaměstnance, jako když uspěla při zorganizování odborů v obchodech Wal-Mart v roce 2006? Od téhle čistě symbolické akce odbory nebyly příliš aktivní.

Jednou z cest, jak implementovat reformy v Číně, by mohlo být přijetí Den-gova přístupu „přebrodit řeku nahmatáním kamenů“ – tedy systémem pokusů a omylů měnit zákoník práce a jeho vynucování v jednotlivých městech, regionech nebo odvětvích, navrhuje oficiální deník China Daily. Tento „dočasný experiment“ by Všečínské federaci odborů umožnil angažovat se aktivněji v ochraně dělníků a v kolektivním vyjednávání, ba dokonce iniciovat stávky jako ekonomickou zbraň na dosáhnutí cílů.

Mnohým se tahle cesta jeví jako životaschopný prostředek regulace pracovních sporů, který by též umožnil „kontrolovanou“ konkurenci mezi zaměstnavateli a zaměstnanci. Podle mnohých by agresivnější reprezentování zájmů pracujících ze strany Všečínské federace odborů ukázalo, že se čínské úřady zajímají o blahobyt svých dělnických občanů stejně tak, jako se zajímají o blahobyt svých korporátních občanů. Finální kontrola řešení sporu by podléhala právním mechanismům vyjednávání, zprostředkování a arbitráže. Odbory by se tak dostaly do lepší pozice, i pokud jde o dozor nad statutárními a smluvními právy pracujících a o jejich prosazování, čímž by se vytvořila další, mimovládní vrstva vynucování zákoníku práce, píše China Daily.

Poslední akce Všečínské federace odborů se ale víc podobá spíš výpalnému než organizování na pracovištích. Jejím terčem byly některé z největších investičních bank světa, které budou odted přispívat dvěma procenty z daně ze mzdy svých zaměstnanců na odborové aktivity.

„Všichni měli pocit – budeme prostě platit novou, dvouprocentní daň. Tak to chápali všichni,“ říká manažer jedné banky a dodává, že se odbory

soustředily na jednání s managementem, ne se zaměstnanci. Přístup odborů tak dává firmám možnost kontrolovat, co se děje, a vybírat členy a předáky organizace. „Odbory tady budou kvůli tomu, aby firmě pomohly dobrat se vyšší produktivity.“

Komunistická strana

Po vzestupu opozice proti stalinistickým režimům v Evropě 80. letech, především v Polsku, i po založení nezávislých skupin pracujících v demokratickém hnutí, které našlo svůj konec na Náměstí nebeského klidu v červnu 1989, si čínské vedení uvědomilo potenciální moc dělníků. V roce 2002 propukly protesty v Liaoyangu v severovýchodní Číně, které byly asi nejradikálnějším vystoupením pracujících od roku 1989. Boje pracujících se šířily napříč továrnami a provázely je politické požadavky za odstranění městských funkcionářů. Úřady zatkly vůdce, obvinily je z politického podvracení režimu a uvěznily.¹⁴

Na začátku stávkového hnutí, které je předmětem této brožury, byla Komunistická strana podezřele zticha. Osmadvacátého května vydalo oddělení propagandy příkaz, který čínským médiím zakazoval podávat zprávy o jakýchkoli stávkách. Strana se obávala nestabilizujících dopadů nepokoje, jak napsal hongkongský list South China Morning Post.

Když k dění vyšel komentář v listu People's Daily vydávaném stranou, neútočil přímo na stávkující – byl nejkritičtější vůči Všečínské federaci odborů, která se podle něj měla mnohem více snažit při řešení pracovních sporů.

V prvním vyjádření šéfa ústřední vlády, které se týkalo práce a přišlo po stávkové vlně, vyzýval premiér Wen Jiabao po lepším zacházení s obrovskou armádou migrantských pracujících a ocenil jejich příspěvek prosperující ekonomice. Šestadvacátého června během cesty provincií Zheijang, premiér zopakoval svou výzvu k „harmonickému“ vztahu mezi prací a kapitálem.

Když se ale stávky přiblížily k hlavnímu městu, do města Tianjin, dopadla na pracující tvrdá ruka státu. Tehdy policie zasáhla brutálně.

Neexistují důkazy o tom, že by dělníci svoje aktivity koordinovali. Něco takového by spustilo razie ze strany centrální vlády, která sice připouští izolované protesty (a stávky jsou skutečně rutinní realitou po celé Číně), nebude ale tolerovat žádné pokusy o rozsáhlé organizování na straně dělníků.

Řečeno slovy profesora pracovních vztahů na univerzitě v Shenzhen Zhai Yujuana: „Některé místní vlády mohou chápat akce pracujících jako nepokoje.

¹⁴ Viz Ching Kwan Lee, *Against the Law: Labour Protests in China's Rustbelt and Sunbelt* (2007), 3. kapitola

Ale neschopnost zaobírat se vážně legálními požadavky zaměstnanců může vést jen k tomu, že vzniknou další nepokoje.¹⁵ „Čínská vláda není všemocná,“ uvedl Charles Wolf, ekonomický poradce v Rand Corp. „Mají plné ruce práce a zaměstnává je i kontrola dělnických nepokojů.“ Čínská vláda má dost prostředků na to, aby rozbila budoucí stávky, ale její vůdcové si uvědomují, že když represe překročí jistou míru, nemusejí se vyplatit – mohou podnítit další nepokoje.

Tyto „nepokoje“ však nemusejí přijít jen ze strany pracujících a potom se možná nebude dát udržet státní kontrola nad svobodou projevu a jinými individuálními právy. Možná vláda nebude moci „mikro-manážovat“ skupiny, jako jsou studenti, pracující v průmyslu a občané na venkově, kteří chtějí ventilovat svou nespokojenost. Možná už není existující režim adekvátním rámcem pro management konfliktu v současné společnosti v Číně.

Dnes

Po čtyřech dnech stávky se mladé dělnice, které tvoří většinu zaměstnanců v Brother Industries v Shenzhen, vrátily do práce. Management konečně souhlasil se zpomalením výrobní linky na snesitelnou rychlost a se zvýšením mezd o zhruba 100 jüanů měsíčně. Místní vláda je tlačila k tomu, aby přijaly dohodu a management hrozil, že propustí všechny, kdo se ještě pokoušely stávkovat.

Zdá se, že dělnice, s nimiž mluvil China Labour Bulletin, si myslely, že se lehčeji stávkuje proti zahraničním společnostem, zejména proti těm japonským.

Stávky a protesty se odehrály i v domácích firmách, hlavně ve státě vlastněných společnostech, které se restrukturalizují a privatizují. Ve většině takových případů se ale místní vlády vůči pracujícím chovají tvrději. Prvního června se tři tisícovky policistů pokusily zlomit dvoutýdenní stávku pěti tisíc dělníků v bavlnárnách v Pindingshanu (provincie Henan), které kdysi patřily státu. Přes dvacet dělníků policie zatkla a osm obvinila z „narušování výroby“. Vláda provincie se mezitím připravovala na zvýšení minimální mzdy o 23 procent z 650 na 800 jüanů. Minimální mzdu zvýšily i ty politicky nejvíc represivní místní vlády: Xinjiang o 24,6 procenta, Qinghai o 28,8 procenta a Tibet o 30 – 35 procent.

V chudých provinciích, jako je Anhui či Jiangxi, se minimální mzda pohybuje stále mezi 500 do 720 jüany. Ve velkých městech, jako je Shenzhen, Guangzhou a Šanghaj, činí kolem 1 100 jüanů, což je ve městech, kde se životní náklady, zejména náklady na bydlení, prudce zvyšují, pod existenčním minimem. Inlace se vrací, hlavně pokud jde o potraviny. Podle průzkumu,

¹⁵ *China Labour Bulletin*, 25. června 2010

který dělaly mezi pěti tisíci migrantských dělníků oficiální odbory v Shenzhenu, byl v červnu 2010 jejich průměrný měsíční příjem, včetně přesčasů a příplatků, 1 839 jüanů, což je podstatně méně, než kolik byl celoměstský průměr z konce roku 2009 (4 263 jüanů).

Základní mzdy dělníků na výrobních linkách jsou stále jen o něco málo vyšší než zákonné minimum, i když s přesčasy a dalšími příplatky si zaměstnanci mohou vydělat 2 000 až 2 500 jüanů měsíčně. Pracující též naznačili, že se za poslední rok v některých továrnách o něco zlepšily sociální služby, ubytování a kvalita jídla v kantýnách.

Pokud jde o malé firmy, ty nejenže čelí povinnosti platit oficiální, zákonné daně, musí vyplácet i svévolné, jednorázové daně, přispívat na vládní kampaně a dávat úplatky úředníkům. To vše může ze zisků firmy zásadně ukrojit. Proto mohou mnohé nízkonákladové, na pracovní vstupy náročné podniky zareagovat na mzdové požadavky dělníků spíše tak, že výrobu zavrou a přesunou do levnější oblasti. Zároveň je však velmi pravděpodobné, že s ohledem na daňovou zátěž mají mnohé firmy další zisky mimo oficiální účetnictví, skryté před vládními inspektory. Jediným indikátorem toho, či si firma může dovolit zvýšení mezd, je pro dělníky často jen to, zda si šéf tento rok koupil nové auto.

Další krok

„Lidská práva se v Číně dosahují jen velmi těžko,“ řekl dělník z Foshan Fengfu. „Ale zajistit si vlastní práva je vždy legitimní... když lidi utlačují, musejí se vzbouřit. To je přirozené.“¹⁶

„Zvyšte mzdy, zkratke pracovní dobu,“ požadovali stávkující v Meilu, když blokovali silnici před továrnou.

Li Xiaojuan, dvacetiletá dělnice z Honda Foshan, zveřejnila otevřený dopis podepsaný šestnácti pracujícími. Zaměstnanci si je zvolili za zástupce pro jednání během stávky, která ochromila čínské provozy automobilky Honda na celý týden. „Musíme si udržet vysokou míru jednoty a nedovolit představitelům kapitálu, aby nás rozdělili,“ vyzývá dopis. „Zisky téhle továrny jsou plody naší trpké dřiny... Tenhle boj není jen o zájmech našich 1 800 pracujících. Záleží nám na právech a zájmech všech čínských dělníků.“¹⁷

„Jsem šťastný, že čím dál tím víc dělníků ví, jak se bránit, a jsou dost odvážní na to, aby se vyjádřili,“ říká Huang Weimu, student práv, který ve

¹⁶ *AsiaOne News*, 25. června 2010

¹⁷ *China Labour Bulletin*, 10. června 2010

Foshanu žije. Inkognito tam pracoval v místních továrnách a sbíral informace o příkořích, jimž se tam pracujícím dostává.¹⁸

„Moc je v jednotě a naděje ve vzdoru,“ napsali v petici dělníci z KOK International. „Všimněte si, jaké příplatky jsme dostali koncem loňského roku. Úspěchy v Hondě a Foxconnu jsou pro nás dobrými příklady.“¹⁹

ZÁVĚR

Díky své velikosti (počet čínských dělníků zaměstnaných v průmyslu je dvakrát vyšší, než kolik činí v zemích skupiny G7 dohromady) je pro kapitál Čína oblastí kardinálního významu. Jeho hledáček se samozřejmě upíná i k jiným zemím, Bangladéši, Vietnamu či Indii, ale Čína je klíčovým faktorem. Výraz „dílna světa“ není jen novinářskou frází.

Jenže Čína už pro kapitál není jen rezervoárem levné práce. Šéfové, představovaní jak Komunistickou stranou vedeným státem, tak zahraničními investory, se snaží zmanažovat přechod od absolutní k relativní nahodnotě, od formální k reálné dominanci kapitálu.

Dělnická třída, která z tohoto procesu vychází kvalifikovanější, urbanizovanější a stále více militantnější, představuje pro kapitál nebezpečí politické krize (ve smyslu třídních vztahů).

V nejbližší době ale není možné předvídat, co se stane, když čínský stát vztahy v průmyslu „modernizuje“ (jako to už začal dělat). Stejně tak nemůžeme říci, co se stane, když globální krize znovu způsobí masivní propouštění a zvrátí tak současné příznivé podmínky pro mzdové požadavky.

Stávkovou vlnu totiž ve skutečnosti usnadnilo několik „objektivních“ faktorů:

- nedostatek pracovní síly zhoršený nevyváženým ekonomickým růstem soustředěným do určitých oblastí;
- efekt čínského stimulačního balíčku a demografických změn;
- oficiální čínské odbory, které nejsou schopny kontrolovat dělnické boje ve stylu „normálních“ odborů;
- stávková vlna zasáhla zahraniční firmy.

Co se stane, když některý z těchto faktorů přestane fungovat?

V mnoha ohledech je průmyslová dělnická třída čínského pobřežního regionu „výjimkou“ z dnešního globálního proletariátu, která má kapacitu na to, vést jako odpověď na rostoucí poptávku po jejich práci klasický militantní boj za vyšší mzdy.

¹⁸ *China Labour Bulletin*, 10. června 2010

¹⁹ *China Labour Bulletin*, 10. června 2010

Podmínky většiny dělníků v industrializovaných zemích se dnes naopak vyznačují masivním propouštěním a úspornými opatřeními. Navzdory obtížím, které stojí v cestě tomu, aby se tito pracující s dělnickými boji v Číně ztotožnili, stávky v Číně, jimž jsme tuto brožurku věnovali, ukazují, že proletariát v Číně není levnou a poddajnou pracovní silou, třebaže za takovou ho převládající mínění na Západě má: ukazují, že proletariát v Číně začal tvrdě bojovat, v obtížných podmínkách, aby zlepšil své životní podmínky.

A podobně i boje v zemích z periferních oblastí, jako neustálé stávky v Bangladéši, dělnická agitace v Kambodži, Vietnamu či Thajsku nebo rioty v Tunisku a Alžírsku... ukazují, že krysí dostihy, závody místních ekonomik o co nejnižší náklady na pracovní sílu, dosáhly svých hranic a smrtelný nepřítel kapitálu, dělnická třída, začíná reagovat.

Dělnická třída začala v Číně rozvíjet moc solidarity napříč sektory a vydobyla si odvahu vystupovat zejména proti velkým globálním korporacím, pro něž pracuje i mnoho z nás.

Lze očekávat, že o tamních pracujících ještě uslyšíme...

Bibliografie

Ve francouzštině

Marie-Claire Bergère: *Capitalismes et capitalistes en Chine : XIXe-XXIe siècle*, Perrin, Paris, 2007

Jean-Louis Rocca: *La condition chinoise. La mise au travail à l'âge des réformes (1978-2004)*, Karthala, Paris, 2006

Lijia Zhang: *Vive le socialisme! La véritable histoire d'une jeune chinoise qui rêvait de liberté*, Bourin, Paris, 2010

Bruno Astarian: *Luttes de classes dans la Chine des réformes (1978-2009)*, Acratie, La Bussière, 2009

V angličtině

Anita Chan: *China's Workers Under Assault: Exploitation and Abuse in a Globalizing Economy*, Armonk: M. E. Sharpe, 2001, 244 pp.

Anita Chan and Kaxton Siu: *Analyzing Exploitation: The Mechanisms Underpinning Low Wages and Excessive Overtime in Chinese Factories*, Critical Asian Studies, Vol. 42, No. 2 (2010), pp. 167-90. (http://ips.cap.anu.edu.au/psc/ccc/publications/Chan_analyzing_exploitation.pdf)

Anita Chan: *Corporate Accountability and the Potential for Workers' Representation in China*, in Kate Macdonald and Shelley Marshall, eds., *Fair Trade, Corporate Accountability and Beyond: Experiments in Globalizing Justice* (Aldershot, UK: Ashgate, 2010), pp. 211-221 (http://ips.cap.anu.edu.au/psc/ccc/publications/papers/AC_0624_001.pdf)

Anita Chan, *Organizing Wal-Mart in China: Two Steps Forward, One Step Back for China's Unions*, New Labor Forum, (<http://ips.cap.anu.edu.au/psc/ccc/publications/chanBooks/AnitasOrganizingWalMart.pdf>)

Dorothy Solinger: *Labor Discontent in China in Comparative Perspective*, Eurasian Geography and Economics 48, 4 (July-August 2007), 177-93. (http://www.socsci.uci.edu/~dorjsoli/PSG_48n04_413-438.pdf)

Mark Wang: *Impact of the Global Economic Crisis on China's Migrant Workers: A Survey of 2,700 in 2009*, Eurasian Geography and Economics, 2010, 51, No. 2

Kam Wing Chan: *A China Paradox: Migrant Labor Shortage amidst Rural Labor Supply Abundance*, Eurasian Geography and Economics, 2010, 51, No. 4

Han Dongfang: *Chinese Labour Struggles*, New Left Review, July-Aug 2005

Kellee S. Tsai: *Capitalism Without Democracy: The Private Sector in Contemporary China*

Leslie T. Chang: *Factory Girls: From Village to City in a Changing China*

Ching Kwan Lee: *Against the Law, Labor Protests in China's Rustbelt and Sunbelt*

Lijia Zhang: *Socialism is Great!* – A worker's memoir of the new China

Elizabeth J. Perry a Mark Selden (Edited by): *Chinese Society, Change, conflict and resistance* (Third Edition)

Chris King-Chi Chan: *Emerging Patterns of Workers' Protest in South China*

Eli Friedman a Ching Kwan Lee: *Remaking the World of Chinese Labour: A 30-Year Retrospective*, British Journal of Industrial Relations

Frank Dikötter: *Mao's Great Famine: The History of China's Most Devastating Catastrophe, 1958-62*

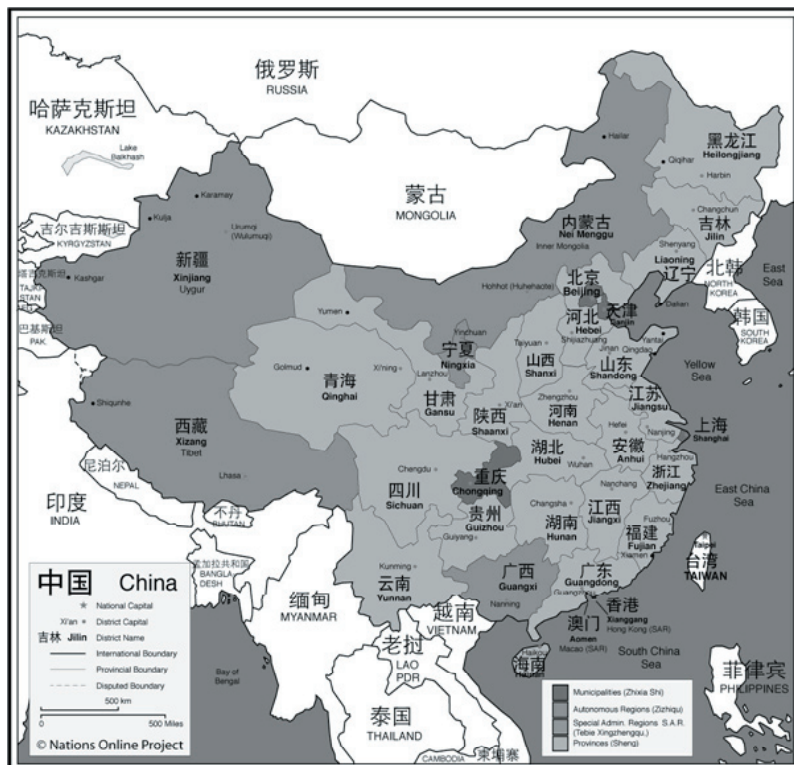
Deníky: *New York Times, Financial Times, South China Morning Post, China Daily, Guardian, Wall Street Journal, Asia Times*

Týdeníky: *The Economist, Time, Business Week*

Měsíčníky: *The China Analyst, The China Compass* (both produced by The Beijing Axis consultancy firm)

Tiskové agentury: *Reuters, Xinhua, Dow Jones, Bloomberg, AFP China Labour Bulletin*

Administrativní rozdělení Číny

Na nejvyšší úrovni je Čína rozdělena na provincie:

- 22 provincií (*shěng, šeng*)

Liáoníng, Jílín, Hēilóngjiāng, Héběi, Shānxī, Sìchuān, Gùizhōu, Yúnnán, Shǎnxī, Gānsù, Qīnghǎi, Jiāngsū, Zhèjiāng, Ānhuī, Fújiàn, Jiāngxī, Shāndōng, Hénán, Húběi, Húnán, Guǎngdōng, Hǎinán

- 5 autonomních provincií (*zìzhìqū, c'-č'-čchū*)

Nèiměnggǔ (Vnitřní Mongolsko), Níngxià (Ning-sia), Xīnjiāng (Sing-t'iang), Xīzàng (Tibet) a Guǎngxī (Kuang-si)

- 4 centrálně, vládou spravovaná města na úrovni provincií (*zhíxíashi, č'-sia-š'*)
Běijīng (Peking), Tiānjīn (Tchien-t'in), Shànghǎi (Šanghaj) a Chóngqīng (Cchung-čching)

- 2 speciální oblasti (*tèbiéxíngzhèngqū, tche-pie sing-čeng-čchū*)

Hong Kong (Hongkong), Macau

Provincie Guangdong

Provincie Guangdong (hlavní město) je rozdělena na 19 municipalit na úrovni prefektur a dvě municipality na úrovni „pod-provincie“, Guangzhou a Shenzhen. Mezi oněmi 19 je například Foshan a Zhongshan.

Mapa provincie Guangdong

Továrny společnosti Honda v Číně

Vztah k Hondě	Jméno firmy	Výroba	Rok založení	Místo (provincie)	Počet zaměstnanců	Produkt
pobočka Dongfeng Motor co. dceřinná společnost	Dongfeng Honda Automobile Co., Ltd. Dongfeng Honda Auto Parts Co., Ltd.	výroba a expedice automobilů výroba motorových a dalších součástek pro automobily	2003	Wuhan (HUB)	2800	Honda CRV
pobočka Dongfeng Motor co. pobočka Guangzhou Automobile	Dongfeng Honda Engine Co., Ltd. Guangqi Honda Automobile Co., Ltd.	výroba motorů pro automobily výroba a expedice automobilů	1998 1998	Guangzhou (GUA) Guangzhou (GUA)		různé typy vozů Honda
pobočka	Guangzhou Honda Automobile Research & Development Co. Ltd.	výzkum a rozvoj automobilů a souvisejících produktů	2007	Guangzhou (GUA)		
dceřinná společnost	Honda Automobile (China) Co., Ltd.	výroba a expedice automobilů	2003	Guangzhou (GUA)		jazz
dceřinná společnost	Honda Auto Parts Manufacturing Co., Ltd.	výroba součástek pro Hondu	2005	Zhongshan (Xiaolan) (GUAN)		
dceřinná společnost	Honda Auto Parts Manufacturing Co., Ltd.	výroba součástek pro Hondu	200x	Foshan (Nanhai) (GUA)	1600	
dceřinná společnost	Honda Engineering China Co. Ltd.	produkce výrobních zařízení pro čínské továrny Hondy; rozvoj výrobních technologií	2004	Guangzhou (GUA)		
dceřinná společnost	Honda Mindong Generator Co., Ltd.	výroba a expedice elektrocentrál	1994	Fuzhou (FUX)	220	generátory a čerpadla
dceřinná společnost	Honda Motorcycle R&D China Co., Ltd.	výzkum a rozvoj pro výrobu motocyklů a souvisejících produktů v Číně 2002		Shanghai (SHA)		
pobočka Italing Industrial	Italing-Honda Motors Co., Ltd.	výroba elektrocentrál	1993	Nanping (CHONGQING)		motocykly
pobočka Haiman Sundiro	Sundiro Honda Motorcycle Co., Ltd.	výroba a expedice motocyklů	2001	Tianjin (TIANJIN)	6400	motocykly
pobočka	Sundiro Honda Motorcycle Co., Ltd.	výroba a expedice motocyklů	2001	Shanghai (SHA)		motocykly
pobočka	Sundiro Honda Motorcycle Co., Ltd.	výroba a expedice motocyklů	2001	Hainan (HAINAN)		součástky
pobočka Guangzhou Motorcycle Group Corporation	Wuyang-Honda Motors (Guangzhou) Co., Ltd.	výroba a prodej motocyklů	1992	Zengsheng (GUA)	2000	motocykly
pobočka	Wuyang-Honda Motors (Guangzhou) Co., Ltd.	výroba a prodej motocyklů	2006	Zengsheng (GUA)	1300	
dceřinná společnost	Honda Lock (Guangdong Guli) Co., Ltd.	klíčové a zamýkací systémy, senzory		Zhongshan (Xiaolan)(GUA)	1500	
dodavatel	Foshan Fengfu autoparts	výfukové systémy a tlumiče	2001	Foshan (Chancheng) (GUAN)	440	

- Z distribuce KPK -

Listopad 1989: proletariát spoutaný sametovou trikolórou

Kolektivně proti kapitálu

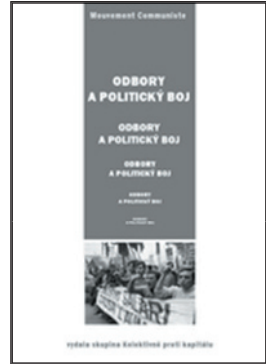
Pád stalinistického monopolu nabízel v roce 1989 relativně otevřenou situaci... které však dělnická třída nevyužila k tomu, aby se prosadila jako nezávislá politická síla. Jednak byl totiž „socialistický režim“ v demobilizaci proletariátu velmi úspěšný, jednak tomu, aby třída našla svou politickou, subverzivní tvář během listopadu, zamezil předvoj „sametové revoluce“ Občanské fórum.

Jak a proč bojovat proti propouštění?

Mouvement Communiste

Na příkladu několika bojů ve Francii v letech 1972–2001 brožurka ukazuje, že ani v situaci masového propouštění nemohou pracující spoléhat na odbory, politické strany ani levičácké aktivisty, ale jen na vlastní sebevědomí a kolektivní sílu.

Odbory a politický boj

Mouvement Communiste

Politický boj proti kapitalismu se nemůže dívat na zápasy za každodenní zájmy pracujících teď a tady skrze prsty a končit u opakování abstraktních sloganů o revoluci. A naopak, ekonomický boj teď a tady může být plodný, jedině když je opřen o politickou kritiku vlády kapitálu a vede ho pracující třída, která se neohlíží na potřeby firmy nebo národní ekonomiky.

Dělnicko-studentské akční výbory.

Francie, květen 1968
Roger Gregoire a Fredy Perlman

Kritický pohled na osmašedesátý napsaný dvěma aktivními účastníky tehdejšího hnutí.

Francúzsko, máj-jún 1968:

zmeškaná příležitost? na autonomiu pracujících

Mouvement Communiste

Komunistická analýza, která události roku 1968 mnohým možná demýtizuje, opřená o svědectví dvou jejich účastníků, z nichž jeden byl aktivní v akčním výboru, druhý v automobilce.

Pro brožurky si pište na adresu kpk@protikapitalu.org,
v pdf verzi ke stáhnutí na protikapitalu.org

»Kdyby dělníci ve svých každodenních srážkách
s kapitálem malomyslně ustupovali, jistě by pozbyli
schopnosti vytvořit jakékoli širší hnutí.«

Karl MARX,
Mzda, cena a zisk, 1865

ISSN: 1145-928 X
Imprimerie spéciale